

84(2=032.1)-6:5
K 599

Пазарь Кокышев
КЕРЕЕС ЈАҢАР

Каншаа, каншаа,
Оуонда келеле,
Мөрөйе туумарга
Мен једерге турум.
Өс буудот
Јайынган көлдөрдөн
Көңкөрө јетимот,
Мен иерге турум!
Кадоси батокта
Үч өйүргө
Каншаа једий,
Мен кыгарга турум.
Баатыр кыян,
Оурдон үөтинен
Бастыра телекейди
Мен көрөрө турум!...

КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. пред. выдач.

3 ТМО Т. 3.600.000 З. 3184—90

2 700

Mark

ЛАЗАРЬ КОКЫШЕВ

КЕРЕЕС ЈАНҒАР

Ўлгерлер

Алтай Республиканын «Ўч-Сүмер»

бичик чыгартузы

2000

~~84/2 POC - HAT) 6-5"~~
84/2 = 632.7/6-5

K 599

A2700V m 0

Горно-Алтайская
областная библиотека
им. М. И. Калинина

K $\frac{4702070000-007}{M 138 (03) 2000}$

ISBN 5-9209-0007-5

© Горно-Алтайское республиканское
книжное издательство «Юч-Сюмер», 2000 г.

КАРУ КЫЧЫРААЧЫЛАР!

Алтайдын улу поэди, кожончызы Лазарь Васильевич Кокышевтин бу жүрүмнөн баргалы 25 жыл өдүп калды. Онын бежен жажына “Мен слерди сүүгем” деп бичигин белетеп, кепке базып чыгарган эдис. Алтан жажына ончо бичигендерин жууп, жети том бичик эдип чыгарарга белетегенис. Кеп-үлекерин, сайламаларын мен жазагам. Баштапкы томы — поэзия төртөн лист калын бичик болгон. Же орооныс жайрадылып, түрөп, акча-манат жогынан улам оны чыгарып болбодыс. Эмди тургуза, мынан да ары чыгарар аргабыс жок.

Онын учун бүгүн Лазарь Васильевичтин лирикалык жажыксу, эрке ле ойгор үлгерлерин кичинек бичик эдип чыгарар деп шүүштис. Сүүген поэдинин бичигени жоныска жетсин, жаш үйе кычырып жүрзин деп амадап.

Бу лирикалык жуунтыга поэтинин жаш туштагы лирикалык үлгерлерин саларга кичеендим. Ненин учун десе жаңы үйе ол үлгерлерди жетире билбес болордон аябас. Же бу жуунтыга ончо лирикалык үлгерлерди

кийдирер арга јок болды. Албаты тирүде поэзия өлбөс учурлу.

Је алтай бичиктерди улус керексибей туру деген табыш бар. Ачу аракы озолоп јолды алып ийзе, айткан агару сөс ундылза, ол тушта чын ла керектер коомой болор. Көгүстү, ойгор санаалу улус оны терен сананзын. Ондый улус калык-јондо көп.

Јүрүм түнгей ле јаранар, нөкөримнин бичигенинин јети томы кепке базылар деп иженип јүрүм. Мен бойым ол өйлөргө јетире јүрерим та јок. Је Кокышевтин адын өрө көдүрер улус табылар.

Аржан Адаров

МЕНИН КНИГАМ

Москва — Алтай.

Пассажирский вагондо

Эки кондыбыс

бис узун жолдо.

Французский романду

уй кизи жанымда,

Мен дезе

көзнөк алдында.

Кайда да

коштой кыпта вагондо

Чурана жайымда,

улустар кожондо.

Уралдын туулары,

ашту

чөл — кебистер —

Кычырарга меге

баалу бичиктер:

Качан да мында

башкир

Салават үлдүлү

Каан кынжызын

үскен женүлү.

Бу јалангла салкындыј јайылып,
Чапай мантаткан,
актарды сүрүжип...

Көзнөк өткүре
көрүнөт алдымда

Јаңы заводтор
чаңкыр ыштарда.

Агроном черүзи
көрүнөт
јалангда.

Олор до менин
кычырган
книгамда.

Эртен мантадып
једерим
Алтайга,

Соныркап
көрөрим
ашка,
јаланга.

Садтар табыжын
тындап, тууларга

Мен чыгарым
малчыга туштаарга.

Энгир. Үй кижі
романын божодып,
Араай
салып,
үшкүрет
тынгыда.

“Байла, кандый
бир
Дантес
согушта

Кадалып өлгөн
каргышту жыдага...”
...Мениң кнйгамнын геройы заводто,
јаланда.

Мениң кнйгам
батпас
тактага,
Кычырып болбозын
учына чыгара!

1953 j.

АЛТЫН КӨЛ

— Алтын көл деп ненин учун адаган?
— “Озогыда бир жокту кижини ат бажынча алтын табала, аяк арбага толуп болбогон. Ачынган бойынча, ол алтынды көлгө чачып ийген... Онон ло бери туулардын ортозындагы көл Алтын көл деп адалган...”

(Алтай легенда)

Үргүлөп тууларга ай
Тыйрык мүүзиле сүзүп ийгенче,
Алтын көлдин жаратын жакалай
Базып жүрдим, чалын түшкөнчө...

Туулар көлдөн тас бажын көрөлө,
Уйалып, жүстөрүн туманга жажырат,
Жылдыстар эжинген толкунунг үстиле
Кемнинг де кожоңы араай жайылат.

Уйалып, жүстөрүн туманга жажырат,
Көл керегинде чөрчөгүн куучындайт:
“... Аштаган кижини алтынды кайдар?
Алтынды көлгө чачкан деп айдыжат.”

Ашка јединбей кыйналган јоктунын
Јүрүмин сананып отурдым јаратта.
Ташка согулып ойногон толкунын
Арказы бүктелет буттарым јанында.

Алтын көл! Сен узак чактарга
Алтай улустын жүрүмин көргөн.
Улустар жүрүмге чыдашпай качканда,
Олорды жүрүмнен толкула бөктөгөн.

Алтын көл, сен алдымда јайылдың,
Је кеениге сенин кайкабадым мен.
Јок, сен көл эмес, — јокту улустын
Чактарга төгүлген тери сен!..

Түбинде бойы бойлорын јастанган,
Уйуктап јадыры Алтайдын уулдары.
Олор јайым учун мында согушкан
Јалтанбас, јакшынак Алтайдын уулдары!

Кайралы јоктон согушкан олорды
Калјуурган актер таштаган түбине.
Је алтын жүрегинен аккан кандары
Будып салды суунды үйеге.

Алтын көл, суунгнын чырайын
Ийделү Алтай көрүп тургандый.
Ойногон толкуннын күчтүзүн кайдайын!
Сендий болорго жүрегим кычырды.

Тербезен алтынды чачкан да болзо,
Жок, алтын жок сенин алдында.
Тууларда жарыган “Алтын таңдактын”
Жаркыны жалтырайт сенин толкунда!..

1954 j.

ЭНЕНИНГ КОЖОНҒЫ

Ай көзнөктөң жалтырап,
Тураның ичин жарыдат.
Энези уулын кабайлап,
Эркеледип кожондойт.

“Уйукта, уулым, уйукта,
Улустар теренг уйкуда.
Карыксынып ыйлаба,
Кару энең жаныңда.

Сениң амыр уйкунды
Сергек черүбис корулайт.
Сениң жүрүминди жараш эдерге
Төрөлис кичеенет...

Уйукта, уулым, уйукта,
Улус теренг уйкуда.
Карыксынып ыйлаба,
Кару энең жаныңда.”

1952 j.

ПОЯРКАНЫҢ БАЛДАРЫ

Карла шыбалган турабыс
Карангуй түнде көрүнбейт.
Түниле тежик трубабыс
Чөрчөк кайлап күнүрейт.

Орой кышкы жолдордо
Салкын ыйлайт: “Ии-й-калак!”
Энебис төмөн дворлордон
Эмдиге иштег жангалак.

Карангуй, койу четтерде
Түлкү үрүп, жанкылдайт.
Улустар иштег келерде,
Энебис кайткан, не жанбайт?

Энебисти јаш бозулар
Божотпой турган болбайсын.
Мындый соокто уйлар
Төрөбөзө дө кайтсын...

Энем келбезин билгенис,
Божотпойтон неме...
Је бистинг јангыс энебис
Бозуларга да эне.

1954 ј.

КАРГАН СОЛДАТТЫҢ КОЖОҢЫ

Јиит балдардын бу тойында
Менин јерим — төр бажында.
Урыгар, чөөчөйдү толтыра, толтыра!
Је јалкунын јери — карануй толықта.

Каткырып турган анда кем?
Бијенди көргүс карган солдатка.
Бијечи күлүк, бери сен кел,
Чыдажар ба буттарын агаш будыма?

Мен солдат. Эмдиге јетире
Мен јангыс партийный эмес.
Је ондый да болзо, иште, биједе
Јиит сеге солдат јендиртпес.

Менин айлым күнбадышта
Күйүп калган јуу тужында.
Уулдарым јыгылган калапту согушта,
Је ондый да болзо, мен бүгүн айлымда.

Каргышту жуунунг жалбыжы өчөрдө,
Жүрүм тözöөргө Алтайга келгем.
Öскүс балдардын адазы болорго
Агаш бутту да болзо, јер сүргем...

Онын учун јииттердинг айлында
Менин јерим — төр бажында.
Урыгар чөөчөйдиг толтыра, толтыра!
Је јалкунунг јери — карануй толыкта.

Агаш, коомой бутту да болзо,
Аксап, жүрүмненг артпагам.
Јиит күлүк бијечи де болзонг,
Чыдажар ба буттарынг агаш будыма?

Таары јытаган жүрегим ойноды,
Кайкамчылу неме јок мында.
Кату агаш таманым кычыды,
Карагай полго тебейин тынгыда!

1954 ј.

ПОЭЗИЯ

Кайыр туулар
Эски теермендий,
Ашкын сууларын
Экпиндү калыдат.
Карган мөш,
Теерменчи кижидий,
Кайадан Чолушман
Өзөкти ајыктайт.
Чолушман суузы
Јайзангнын катындый,
Кайага таажып,
Кайра ташталат.
Тайгадан ийдижип,
Түшкен чибилер
Кечип болбой,
Јаратта тургулайт.
Јенеске бастырган
Јебрен өзөктө
Јебрен корымдар
Терен уйкуда...
Мында јуучыл

Кыпчактар жыгылган...
Je оlorдын магы
Эм кайда?..
Jорт, адым,
Ичкери, токтобо,
Jолыбыс бистинг
Ыраак ла кату.
Корымнын эски
Өлөнгин отобо,
Корымнын өлөнгини
Jыдадый кату.
...Алтайды айланып,
Албаты бактырып,
Чолушман суузына
Аттарын сугарган...
Тил билишпес
Jон башкарып,
Кийнинен жагыс
Корымдар арттырган.
Ат үстине
Балдары чыккылап,
Ат үстине
Карып өлгөндөр.

Алтайдын үстин
Эбире чапкылап,
Албатыдан јакшы
Нени көргөндөр?..
Јорт, адым,
Ичкери, токтобо.
Тайгада малчылар
Айлына келерис.
Јажына иштеген
Иштенкей улуска
Јакшынак күүндү
Айлына кирерис.
Чаналу тайга!
Јолысты сукпагар.
Чакпынду суулар!
Адымды јыкпагар.
Мантат, адым,
Ичкери, токтобо,
Поэзия алдыста,
Мантазан, коркыбай!

1956 ј.

МУСА ДЖАЛИЛЬ

*Моабиттин тўрмесинде
фашисттерге кыйнадып ол-
тўрткен татар поэтке.*

Көгүсте толтыра
Омок кожонды
Тўрменинг стенези
Тудуп чыдашпас.
“Өлтүрзин!..” — деген
Приказ угулды,
Je буумјыга
Бу киж
БАДЫШПАС.
БУ КИЖИНИНГ ТӨРӨЛИ —
Советтинг јеринде,
Санаазы онын —
Јуучыл рядында.
Омок кожонгы —
Булуттар алдында,
Je јалтанбас јўреги
Фашисттинг колында.

Бу кижиге солдат.
Кожончы.
Поэт.
Бактыртып болбозың —
Колдорың чичкечек!
Советтинг улузы
Ончозы ондый.
Фашисттинг огы
Арай кичинек.

1956 j.

АДАМ

Шуурганду тўнде адам ыраган...
Энем турган жангыскан эжикте.
Адам балдардын бирўзин сураган.
Энем ого кемди де бербеген.

Энемнинг жанына унчукпай турганыс.
Болужар аргабыс торт жок болгон.
Карангуй аркада ўкўлер каткызы
Аракыдап жаткан улустый угулган.

Ачу-коронго бастырткан энем:
“Адагар ойто келбес...” — деп айткан.
“Жаандап келзем, адам чылап мен
Экинчи кижии албазым...” — дегем.

Же сўстўрим энеме болуш болбогон.
Бойынын жўлыла жылдар баратан...
Энем иште. Ўйде ас болотон.
Балдар дезе адазын ундыган.

Je бир катап түнде табышту
Мени кем де араай ойгоскон.
Энем жанымда колында калашту
Эригип, мени түрген тургускан:

“Тур, уулчагым, жуу ачылган!..
Адаг эртен атанар деп уккам.
Фронттыг јери кату деп айдыжат.
Азыкты ого апарып бер, балам...”

Калашту, курутту
Түүнчекти алала,
Боочылар ажып,
Военкоматка келгем...
Ўй улустыг сыгыдын тындап,
Адамды сакып, јолдо отургам.

“Адаг јок...” — деп, улустар айдышкан.
“Ол ыраак...” — деп, сөс угулган.
Јылангаш буттарым тонуп та турган,
Түүнчегим блаажып, уулчактар жуулышкан.

Андый да болзо, торт чөкөбөй,
Түн киргенче, жолдо сакыгам...
Кенерте чочып, арай ла кыйгырбай,
Өдө берген адамды таныгам.

Оны адап, ээчий жүгүргем,
Машина тоозыны көзимди тундурган.
Једижип болбогом...
Ачынып турала,
Айлыма ойто јангыскан бурылгам...

Сталинград алдында, јалбышту согушта
Адам јыгылган... бурылып келбеди.
... Азыгысты бистинг алган болзо, ол
Өштүнинг огынаг, айса,
Јыгылбас эди...

1951 j.

САКЫЛТА

Шуурганду тунде
Бис көзнөктөн
Кышкы жолды
Ажыктап отурдыс.
Картошко бедреп
Барган энебис
Оройтый берген...
Коркып турадыс...
Орой, кышкы
Жолдорды төмөн
Куйун чөйө
Кожондоп өдөтөн.
Бис санааркап,
Карангуй көзнөктөн
Жалаңды ажыктап,
Уйкубыс келетен.
Ыраак боочыда
Энебис арийла
Жыгылды эмеш пе деп,
Санааркап турадыс.
Чөйө кыйгырган

Шуурганның үнин
Энемниң кыйгызы деп,
Кенерте угадыс.
Көгөрө тонгон
Жылдыстар энемниң
Жолын жарыдып
Тургандый болотон.
Шуурган токтоп,
Бастыра телекей
Тонуп калгандый
Тым јадатан.
Боочыда турган

тымык ай

Энемди бедреп
Баргандый ажатан.
Каруулчык ийдибис
Јагыскан унчукпай,
Энемди сакып,
Јолго чыгатан.
Энемди сакып,
Аштаган чычкандар
Печкениң кийнинде
Чыгырып туратан.

Ыраак аркада
                    кожон ло угулза,

Бистин табышка
Ончозы тымыйтан.
Энемнинг јолын
Туй тударга
Шуурганду тўннинг
Кўчи јетпеген.
Кол чанакла
Картошко сўўртеген
Ырысту энем
Тымык келетен!..
...Кайда да ыраак
...Сталинград јанында
Адабыс, байла,
Бистерди сананган...
Је бистер ырысту...
Печкенинг оозында
Санааста јангыс
Картошко болгон.
Печкеде кўўштинг
Омок кожонгы
Шуурганнынг калагын

Тундурьп ийетен.
Ырысту бистер
Кажы ла кижиге
Изү картошко берер
Күүнибис келетен...
Оды жарык
Печкениг оозында
Ишке барарга
Энем туратан.
Эртенги күнди
Шүүнип, жуучылдый,
Эрмек айтпай,
Отура конотон...

1956 j.

ЭЛИКТИН ӨСКҮС БАЛАЗЫНА

Жодрადый кара
Көзингле меге,
Ўркинчек чаап,
Сен не көрөдинг?
Огымнаг жыгылган
Алдымда керекшин
Энейинг деп мен
Канайып билбедим?
Кандый да эненинг
Сүди агару,
Канга уймаары —
Яан килинчек.
Карагуй јаткан
Бу ээн тайгага
Канайып таштаарым?
Сен кичинек.
Өткөн јуудан
Мен база өскүс...
Телекейде јеткер
Эмди де көп...
Је чаап менинг
Сөстөрим тындабай,
Эригип, элбек
Тууларды ајарган.

Ажып отурган
Күннинг чогына
Туулардын чырайы
Тын кызарган.
Эликтин балазы
Элбек тайгага
Эрикчелдү эдип,
Мантай берген...
Эдскилеп, эликтин
Балазын кычыргам,
Эбире туулар
Каруузын бербеген.
Тенгери унчукпай,
Ўстимде карарган.
Буруттар унчукпай,
Алдымда жайылган...

.....
.....

Шуурганду кыштарда,
Жанмырлу күстерде
Көзнөктөн улу
Тайгага көрөдим.
Өскүс чааптын
Эткенин угала,
Эмдиге ле жетире
Кородоп жүредим...

1957 j.

КАБАЙ КОЖОН

Мен катап ла
Кичинек, кичинек...
Бажымды саладым
Энемниг колына.
Теректиг бүрлери
Шалтрактый шылырайт,
Кабай кожонгын
Энем кожондойт.
Jүрүмле седег
Öткөн дө болзом,
Бу кожонды
Канча жыл санангам.
Турналар... турналар...
Jайым булуттар...
Телекей меге
Кабайдый билдирет!..
Öйлөр өдүп,
Öйлөр кубулган...
Je кубулбайтыр энемниг
Санаазы,
Кожонгы.

Казылып келет
Ундылган санаалар...
Кайып чыгат
Жаңыдан санаалар...
Энемниң эрке
Кожонгы алдына
Уур јолдор
Ончозы ундылат.
Турналар... турналар...
Жайым булуттар...
Телекей меге
Кабайдый билдирет!..

1957 j.

ИЖЕМЈИ

Узаак, узаак
Јүретен болзом,
Улустың ончозын
Көрөтөн болзом...
Кажы ла кижиниң
Санаазын, жүрегин
Кайра ачып,
Билетен болзом.
Кажы ла чыккан
Јаш баланы
Кабайга мен
Салатан болзом...
Кажы ла кижиниң
Јүзине качан да
Кату чырыш
Табарбайтан болзо...
...Узаак, узаак
Јүретен болзом,
Улустың ончозын
Көрөр ок эдим.
Качан бирде
Кажы ла кижиге
Кару сөзимди
Айдар ок эдим...

1957 j.

МЕН ЭЗИРИК

Кайра өткөн жылдарды
Мен билбезим, эскирип,
Сураба өткөн өйлөрдү,
Сураба, мен эзирик.

Баштапкы кар айлангай...
Бажымды бойым билерим.
Кышкы куйун ыйлагай,
Кыйгырба, мен эзирик.

Айлыма мен келбезим —
Айдың жүзи тегерик...
Кылыгымды билбезинг —
Кыстардан мен эзирик!

Кейлеп, мени коптобо,
Кемге де жаман этпезим...
Jүрегимди билбезинг —
Jүрүмнен мен эзирик.

Санаамды сен таппазынг,
Саарнаба меге, — кедери!
Салымымды билбезинг —
Салкыннан мен эзирик!..

1957 j.

ОРОЙ КҮС

Алтай аттардын
Тибирти жылыйган...
Күски жалаң
Энзиреп кунукты.
Турналар ыраак
Түштүкке ыраган
Калганчы жалбрак
Кайыгнан үзүлди.
Жалаңда иштер
Эрте божогон.
Кыстардын кожоңы
Ойто ло тымыды.
Эрмекчи суунын
Эрмегин, кожоңын
Жойгондор тыгдап,
Санаага бастырды.
Жаңыс ла ойгор
Мөш кайада
Күски чөрчөгин
Салкынга куучындайт:
“Кыстардын өткүн

Кожонгы кайда?
Турналар ыраак,
Кажы талада?..”
Алтай аттардын
Тибирти угулбайт...
Жалкуурып туман
Араай жайылат.
Кургак бүрлер
Тынг кунугып,
Деремне жаар
Улуска баргылайт...

1956 j.

ТУРНАЛАР

Коркышту ыраак Алтайга
Комыдап не барадың?
Алтайыстың үстиле
Айланып не турадың?

Кар түшпейтен Алтайдан
Качан ойто жанарың?
Ыраак өскө таладан
Ырысты канай табарың?

Алтайыстың суузынан
Амзап алзаң, турна.
Ак булутту туузына
Амырап алзаң, турна.

Коркышту ыраак Алтайга
Комыдап не барадың?
Алтайыстың үстиле
Айланып не турадың?

1957 j.

КҮСКИ ЧЕЧЕК

Айдын түнде, тууларда
Амыраарга токтодым.
Ат үстинен энчейип,
Ак чечектен сурадым:

“Јадаай јерде јайылдын
Јаражынды кем көрөр?
Кедери өскөн бойынды
Келип боґо кем көрөр?”

Тегине ле јарандын,
Тенгериден соок түжер.
Седен јараш болзон до,
Сен мында деп кем билер?”

Чек сыныла энгилип,
Чечек бажын јайкады.
Суркуражып чалынґа
Сураґыма јандырды:

“Соок, күренг тайганын
Сок жагыскан кызы мен.
Туйук кара туулардын
Турган жагыс кызы мен.

Эмизип салган энейим,
Эки суунын белтири.
Азырап салган адайым
Алты туунын эдеги.

Өткүн сооктор түшсе ле,
Өчөшкөндө турарым.
Жаражымды тутканча
Жагыскан мында артарым...”

1957 j.

Т Ў Ш

*“О, Светлана, Светлячок!
Манит взоры твой полет,
Твой далекий огонек
Мне покоя не дает...”*

(Грузин кожоғ)

Тўн карагуй... тўн узун...
Тўжиге кирдинг, Света.
Араай, араай тымыкта
Адыг айттым, Света.

Адыг адап табышту
Салкын ыйлайт, Света.
Янмырлу тўн салкынду,
Яныскан мен, Света!

Салдыртып ийген санаага
Салкын жетпес, Света.
Жадып мында ыйлазанг,
Жадын жетпес, Света.

Ырап калтыр ортобыс
Ыраак, ыраак, Света...
Ырыс белең болбозо,
Ыйлаба сен, Света.

Түн карануй... түн узун...
Түжиге кирдин, Света.
Араай, араай тымыкта
Адың айттым, Света...

1957 j.

КАРМЕН

“...Ыраак жолдый, Кармен!..”

(Александр Блок)

Көстөрүндө каткылу
Көк торко кийген, Кармен.
Кирбигинде тузакту
Кинчеги жок, Кармен.

Жүрүми жеңил уулардын
Жүрегин туткан, Кармен.
Жүзүн укту улустың
Жүрүмин ооткон, Кармен.

Поэттердин стихтерин
Болчоктой туткан, Кармен...
Бий, жамынын алдына
Бийелеген, Кармен!

Тееркек байдын жөөжөзүн
Тепсей баскан, Кармен,

Тенектерди ээчидип,
Тенип жүрген, Кармен.

Түбеги көп салымга
Түкүрип ийген, Кармен.
Жүрүмин жеңил өдөлө,
Жүре берген, Кармен...

Омок уулдар сеге
Олжого кирген, Кармен:
Мериме ле Блок —
Калганчызы мен!

1957 j.

КҮЛҮМЗИРЕНИП ӨТКӨН КЫСКА

Күлүмзиренип өткөн көөркийек
Күүнимди кожо апарды.
Кайра ойто бурылып,
Кийиненг узак аjarдым.

Адын онынг билбегем...
Араайын неге каткырган?
Кару көстү көөркийге
Канайып мен jарагам?..

Jүзи эрү көөркийек
Jүрегимди сести не?
Jүреги ару көөркийек
Jүрүмимди билди не?

Катап меге туштаза,
Карузып нени айдарым?
Jакшы күүндү бойына
Jакшыны канай эдерим?

Јүрүминде күч болзо,
Болужар эдим көөркийге
Сүүгени онын жок болзо,
Сүүр эдим көөркийди.

Буурайганча чачтарым,
Найызы болор ол эдим.
Элегенче жүрүмим
Эжи болор ол эдим.

Јүрүмниг кыска жолында
Түбек билбегей качан да.
Ый көрбөгөй көстөри
Ырысту жүргей качан да...

1957 j.

ЧОЛУШМАН СУУЗЫ ЧАКПЫНДУ...

Чолушман суузы чакпынду,
Канайып кечер жыгылбай?
Боочылар бийик, јол кату...
Шуралай, үүрем, Шуралай.

Аргымак адым канатту —
Канайып учар, алтабай?
Тайгалар бийик, шуурганду,
Шуралай, үүрем, Шуралай.

Тайкылбас чанам тайакту —
Канайып ажар, тайкылбай?
Боочылар бийик, јол кату,
Шуралай, үүрем, Шуралай.

Күүк Алтайга эткенче
Сакыйтан турун, карыкпай...
Сакызан, јас јеткенче,
Шуралай, үүрем, Шуралай!..

1956 j.

КАРЛАГАШ

Кайчы кара канатту
Карлагажым кайда не?
Кажатта уян чек куру
Кажы Алтайга бардыг не?

Көпөгөш яс келгенде,
Көзнөгиме келетенг.
Кородоп мен жүргемде
Кожондоп меге беретенг.

Карлагажым, карлагаш,
Качан ойто келеринг?
Карлагажым, карлагаш,
Кожондоп качан келеринг?

1957 j.

АДЫНГ КЕМ?

Адынг сенинг кем, бала.
Айтсан меге коркыбай.
Кемзинбе, ай коптобос —
Керек бе ди тындагай.

Тура түжүп уйалба,
Туулар көрбөс — туманда.
Колымнанг тудуп коркыба,
Кобылар укпас — уйкуда.

Адынг, бала, кем эди
Адазанг, көөркий, угарга.
Адагнынг сөөги не эди?
Айдып берзенг, билерге.

Сууларды көп кечерге —
Сурагымды тындазанг.
Аймаганча жүрерге
Адынг керек — адазанг!

Тура түжүп уйалба,
Туулар көрбөс — туманда.
Коп эрмектег коркыба,
Кобылар укпас — уйкуда...

1957 j.

ТОЙ

Түлкү бычкак бөркимди
Түре тудуп кийейин.
Нөкөримнинг тойында
Бијелеп мен ийейин.

Кудагайдын колынан
Кубарым алып ийейин.
Жылтыраган полына
Тизиреде тебейин!

Канчын бойым тудунып,
Канчазын мен жүрейин?..
Учуры да жогынан
Урыгар, мен ичейин!

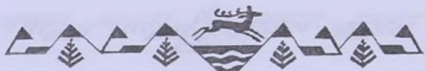
Албатымнын ойынын
Ойногор, мен көрөйин.
Чүми жок онын кожонгын
Кожондогор, угайын.

Торко чачак толголып,
Тоозынга түшсе, кайдалык.
Тамчы тийбес сопоктын
Таманы түшсе, кайдалык.

Жылтыраган полына
Жыгылганча тебедим.
Чөөчөйлөжип, ууртажып,
Чөкөгөнчө жыргайдым!

1960 j.

ЈАРБЫНЫШ

Беретен јүстүк-белегин
Береечи болуп — бербеген.
Кечүге кызыл энгирде
Келеечи болуп — келбеген.

Онбос сары чамчамды
Ойто кийип аларым.
Омок-седен уулдарла
Ойынга мен барарым.

Өчөшкөндө барала,
Өскө кысла ойноорым.
Колынан оны алала,
Кожондоп, мен соодоорым.

Бије болзо, бијени
Билинбей мен теберим.
Јектеген омок үүренг мен
Јенгерим ле јенгерим.

Буруунды сен алынып,
Бурылып келзен, көрбөзим.
“Кожо ойнойлык...” — деп айтсаң,
Колымды мен бербезим.

Беретен жүстүк-белегин
Берзен де, мен кийбезим.
Кечүгө кызыл энирде
Келзен де, мен келбезим...

1960 j.

ТУЙКА САНАА

Кызыл тўлкү бөркимди
Кыйа кийип алайын.
Кырдан энгир тўш келзе,
Кыстар көрүп барайын.
Деремненин ичиле
Телчип, базып жүрейин.
Көөркийлерди туйкайын
Көс кырыла көрөйин.
Көстөри кара балдарды
Көрбөөчи болуп өдөйин.
Бу ла жердин кыстарын
Билбеечи болуп жүрейин.
Кызыл марал уул дежип,
Кыстар көрөр болор бо?
Солун жердин уулы деп,
Соныркажар болор бо?
Кылыгы жакшы уул дежип,
Кыстар айдар болор бо?
Ўүрези жок көөркий... деп,
Ўшкүрүжер болор бо?..

1960 j.

СЕГЕ

Чала эмеш кемзинип,
Чачыңды не өрөдинг?
Айдар сөзинг айдынбай,
Айга незин көрөдинг?

Сүмер туулу Алтайда
Сүүгеним жаңыс сен эдинг.
Салымым сенинг колыңда,
Санаамда жаңыс ла сен эдинг.

Көбүктү түрген сууларды
Көрбөй лө мен кечедим.
Эш немеденг айабай,
Эжигинге келедим.

Кожонду кеен жүрүмге
Кожо жүре берелик.
Jaан, элбек жүрүмде
Жакшы керек эделик!

Алаатып не санандыг,
Аланзып турун эмеш пе?
Бүдүжинг не кубулат,
Бүтпей турун эмеш пе?

Чала эмеш кемзинип,
Чачыгды не өрөдинг?
Ай туулардан ажа берт,
Айга незин көрөдинг?..

1960 j.

КЫШКЫ ТҮНДЕ

Көгөрө тонгон жылдыстар
Көзнөгимнен көргүлейт...
Жаңы жылды тўженип,
Жаан теректер үргүлейт.

Улус ла улус... Жолдо кар
Узак, узак, кыјырайт.
Жыл уткыган жылдыстын
Кожонгы ыраак јынгырайт...

Жаңы жылды бу тўнде
Жаңыскан уткып отурым.
Тызырап кўйген одынды
Тынгдап калган отурым.

Стаканга урган аракым
Стихтериме төгүлет.
...Көпөгөш тўнди өткўре
Көөркийимнин көзи көрўнет...

Жылу көргөн көстөрин
Жылдыстый ыраак, кайдайын.

Ыраак, кару нөкөрүм,
“Ырысту бол...” — деп айдайын.

Төгүлип калган стаканга
Толтыра катап урайын!
Нени, нени куучында,
Куучыныгыды угайын!..

Эскиде айткан сөстөрдү
Эске катап алайын.
Ундылып калган сөстөрдү
Узак, узак угайын...

Энчикпей мен кыйналып,
Эбире тыгдап угадым.
Көндүрө өткөн улусты
Көзүңкөтүң көрүп турадым.

Жылу көргөн көстөриң
Жылдыстый өчүп, жоголот.
Стаканга урган аракым
Стихтериме төгүлет...

1960 j.

КЫШКЫ ТҮН

Табышту жүрүмнүн кийинде
Та нени эдетен? Билбейдим.
Тактага чыгып, үлгерди
Таң атканча чийедим.

Кыңырууш эски эжикти
Кышкы куйун күртеди.
Кырутып калган көзнөктөн
Кышкы жолго көрөдим.

Орой жолдо кем де жок,
Оттор өчөмүк суркурайт.
Ойногон куйунга жүрегим
Оорып, оорып, сыстайт.

Сойылганча мандайым
Соок шилге түртүлет.
Ырысту, ыжын чөйилткен
Ыраак город түжелет...

Мун отторлу турада
Музыка ойноп торгылат.

Седен јииттер ортодо
Сенин каткын угулат.

Кеен залдын учында
Кемге де көрбөй турадың.
Кеберкек уулдын куучынын
Керексибей угадың...

Ортобыста не болгон,
Онызын сеге кем айдар?..
Күртедип салган турада
Күч сагыштар ундылар.

Узун түннинг јотконы
Узак, узак бустайт.
Отторды көрүп, јүрегим
Оорып, оорып, сыстайт...

1960 j.

ЛУМУМБАНЫҢ КӨЛӨТКӨЗИ

Кажы ла энгирде Африка үстінде
Канду тандактар кызарып өчөт.
Кадалгак эмиктү грандарды жайладып,
Кажы ла түнде Лумумба өдөт.

Кынҗызы шынҗырап, наҗыларыла кожо
Кыйынга бастырган јериле барат.
Бамбук јабылу јурттарда токтоп,
Баобаб төзине ол амырап алат.

Өзөктөр сайын кулдар онтожот,
Өчин аларга даба¹ өксөйт.
Бастыра ороонды Лумумба өдүп,
Базыдын токтотпой, парламентти көстөйт.

Је өштүлөр дезе парламентте оны
Базып саларга баштарын көдүрет.
Јалданып алган јамыркак пигмейлер²
Јаан кижининг јүзине түкүрет.

¹ Д а б а — африканский абыл.

² П и г м е й — сүрекей кичинек сынду улус. Автор пигмейлер деп, санаазы кыска улусты айдат.

Сөөк блаашкан ийттердий кыгзыжып,
Сөс айттырбай, будынан туткылайт.
“Штаттар” эдип, төрөлин саткылап,
Жамызы јокко артпаска тургулайт.

Кенедө соккылап, колдорын күлийле,
“Генерал” атту немеге бергилейт.
Карануй түнде катап ла оны
Катанга јаар туйкайын ийгилейт.

“Кулугур! Эмди калганчы катап
Кудайга бажыр!..” — ийде салгылайт.
Карманын тинтип, тоноп алала,
Карануй түнде катап аткылайт!

Је канду тандак өчө лө берзе,
Колында кыңызын Лумумба үзөт.
Кадалгак эмик грандарды јайладып,
Кажы ла түнде Лумумба өдөт.

Карануй, јотконду түн өткүрө
“Кем анда?” — деп, кыйгылар торгылат.
Октог јыгылган палачка удурө
“Лумумба!” — деген каруу угулат.

Кынјызы шынгырап, најыларыла кожо
Кыйынду јериле катап ла барат.
Бамбук јабылу јурттарды түймедип,
Баштап алала, ичкери апарат...

Кара албаты ойгонып келген —
Кара Африка, өрө тур.
Бастыра таладаг кыйгылар торгылат:
“Лумумба тирү!” Африка тур!

1961 j.

АЛТАЙ ТИЛИМЕ

Ак-жарыктын алдына келеле,
Айлу-күндү жеримди көрөлө:
Адайым деген алтай тилим,
Энейим деген эрке тилим...

Эне-Алтайдын эдеги алдынан
Эрке үнденип, сен чыккан эдинг.
Таштан чыккан таңдалай чечектий,
Таң алдынан сен өскөн эдинг.

Коркышту чактарда тепсеп салганда,
Корболоп ойто сен өзүп келетен.
Ас та болзо, алтай жонымнын
Айылдары сайын шулурып жүретен...

Керсү жонымнын чүми жок кожонгын
Келишкенче сен кееркедип беретен,
Албатым жуунаткан алтай тилим,
Аарчызы жытанган алтай тилим!..

Өскө албаты тилиле сен
Өөркөшпөй, эптү таныжып жүретен.
Жайымды сүүген жакшынак уулардын
Жалбышту сөзи сен болотон.

Сени јокту, эби јок дешкилеп,
Седендеген немелер ундып салгылайт...
Калыктынг алдына каткыга түжеле,
Катап сени эске алгылайт.

Эјелер меге чүмдеген тилим,
Эш-нөкөрим деген эрке тилим,
Жаманынг сенинг сеспедим мен,
Жаражынг шиндеп көрбөдим мен.

Кайда да жүрзем, канайып та жүрзем,
Канымнаг сени мен айрып болбозым.
Энейим деген эрке тилимди
Эр јажына ундып болбозым!..

Албатымнын айткан санаазы — сен,
Амадап жүргенде — кожоңы сен.
Адамнын арткан јөөжөзи — сен,
Энемнин берген энчизи — сен.

Ыйлаган тушта эрикчил тилим,
Ырысту тужымда чечеркек тилим...
Алтай тилим,
Кару тилим...

1962 j.

ӨЗҮП КЕЛГЕН КӨК ӨЛӨНГӨ

Бу балкаштан бажынды чыгарып,
Өзөринг деп, мен сезип салгам.
Сен өскөлөк болгон, сен жок болгон,
Je жажыл жыдынды мен жыткарып алгам.

Салкынду күндерде, кышкы күндерде,
Сакыгам сени, санангам сени...
Кичинек жүрүмдү өлөң дө болзог,
Кижги бойым уткыйдым сени.

Кар кайылза, өзөтөн өлөңгө
Качан да мынайып эрикпеген эдим.
Качып бараткан өйлөрдү жүрегим
Качан да мынайып сеспеген эди.

Салкынга сабадып, саргарып јатканда,
Санаама неме кирбейтен эди.
Јажарып, јаскыда јаранып келгенде,
Јаш жүрегим сүүнетен эди!

Көкип, сени мен көп тепсегем,
Көк өлөң, байла, билеринг мени.
Көөркийлерде кожо мен көп ойногом...
Көк өлөң, байла, билеринг мени.

Өлөңди тепсейле жүре берген
Өткөн өйлөргө ачынбазым мен.
Ойногон үүрелер ырап та калза,
Озогыда чылап, кунукпазым мен.

Жажарып өс, жайылып жытан!
Жажына мынайып турбазың, өлөң!
Кыска да болзо, кижини сүүндирген
Жүрүмиң бүгүн уткыйдым, өлөң!..

1962 ж.

ЈҮРҮМ

Көксиме толгон, куулгазын жүрүм,
Көзимнинг алдынча сен өдүп барадың.
Эртенги күнде ойто ло сени
Эбире ајыктап, таныбай турадым.

Јаражай кыстынг чололу пладындый,
Јайылып, јалбырап, элбиреп браададың.
Көдөчи чилеп, сени ээчиде
Көзимненг салбай, истежип турадым.

Күр салдырбас Аркыттынг суузындый,
Күркүреп, кенете алдымда јададың.
Көнгкөрө түжеле, ол суудан ичкемде,
Суузыным канбайт,
Сен көрбөй агадың.
Кыскылтым өңдү тагдак бололо,
Кырлардың бажынан кызарып чыгадың.
Амыргы үндү ан-элик бололо,
Алтай јериме
Кычырып турадың.
Ай чырайлу кыс бала бололо,

Араайын каткырып, алдымда турадың.
Таң атканын торт сеспей калала,
Таң чолмонды таныбай турадым!
Санаам туйукта, жажынып алгамда,
Салкын бололо, эжиктенг кирединг.
Күүним уурда, күч болгондо,
Күн бололо, көзнөктөң көрөдинг.

Көксиме толбос,
Куулгазын жүрүм,
Көзимди сүүндирип, айланып барадың.
Эртенги күнде ойто ло сени
Эбире аыктап,
Таныбай турадым!

1962 j.

К У У

Кичинек, кичинек, јаш тужымда
Јаан улус билбес оорудан оорыгам,
Јаанам мени өнгөрип алала,
Јаан-Өзөктө аржанга апарган.

Јаркынду, јаркынду аржанның суузыла
Јаанам мениң јүзимди јунатан.
“Кудайың сениң — куу, балам...” — деп,
Көлдөрдө жүрген кууларды алкайтан.

“Комдоштор уйазы коромјык эди,
Корыгар мениң баламды...” — дейтен.
Куулар оның алкыжын уккандый,
Бийик, бийик учкулай беретен...

Оног бери көп жылдар өткөн,
Ол өйлөр, тумандый, жылыйып калды.
Комдоштор уйазын корыган јаанамның
Колдоры амырап, уйуктап калды.

Бүгүн түнде, бу тымык түнде
Түжиме менин куу түжелди.
Эки канадын талбайтып алала,
Эжигиме менин куу келди.

Эрлү жүрегим согулганча эди,
Эмди нени, куу, сестинг?
Эки канадын талбайтып алала,
Эжигиме менин не келдинг?..

Куулар, слерди сүүп жүредим,
Кушта кандый жаман бар база.
Кудайы жокко өзүп калдым,
Кудайга качан да бүтпегем база.

Ал-санаам менин жарык, омок,
Амадуум менин ару, билигер.
Амадуум болуп, ак санаам болуп,
Бийик, бийик учкулай беригер!..

1962 j.

ЧИБИ

Карангуй арканынг ары жанында
Кичинек чибиде араайын шуулайт.
Энгирлер сайын көпөгөш өлөңдө
Көзининг жажы мөңүндий жалтырайт.

Жаш тужымда койлорды кабырып,
Жаантайын сенин төзинге келетем.
Ыраак талада жангыскан жүргөмдө,
Ыраактан менин тужиме киретем.

Же онын кийинде өскө жүрүмнунг
Өдүшкөн көп жолдорула баргам.
Карангуй арканынг ары жанында
Карыккан чибини ундып салгам.

Ак-жарыктын алдына жүрөтөн
Амаду санаамды айтпагам сеге...
Же акту жолымнан кайра баспагам,
Ару санаамды тужүрбегем жерге!

Бу жүрүмде мен көп жастыргам,
Бурылчык жолдордо көп жыгылгам.
Бу жүрүмде мен көп айттыргам,
Же бойымнын жолымла катап ла баргам...

Ак-жарыкта не де болзо,
Ак санаамла ончозын өдөрүм.
Тенериге де чыксам, телекейди де өтсөм,
Тегин чибининг төзине келерим.

Жаан жүрүмнөң астыктым эмеш пе?
Жартын меге айдып бер, чибичек.
Жаш тужымда ойногон нөкөрүм,
Жаңгыскан эригип, жайканба, чибичек...

Карагуй арканын ары жанында
Катап ла мен жаңгыскан турум.
Аркада шуулаган чибининг үнин
Араайын, араайын тындалап отурум...

АЛТАЙ КЕЛИНДЕРДИҢ КОЖОНҒЫН УГАЛА...

Өткүн үндү кожондор уккамда,
Өскө жүрүмниң улузы билдирет.
Өскөн јерим јангыдаг көрүнип,
Өскө санаалар көксиме илинет.

Ыраак, ыраак јерлерде жүрдим,
Ырызы башка көп јондор көрдим...
Јүзүн тилле кожондор уктым,
Јүрегимди јангыс ла слерге бердим.

Кожончы келиндер, кожончы келиндер,
Кожонгоорды катап ла угуп отурым.
Јүстери ышка тартылган тууларды
Јүрегим сыстап, ајыктап отурым...

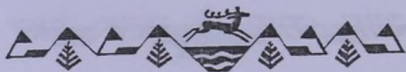
Көп, көп јылдар жүргүлей берер,
Көп үйениң кожонгы угулар.
Буланат јытту ойногон Алтайым
Бу ла бойы кеен артар...

Je бу кожоннын чүми јок сөстөри
Јеристе јажына арткылап калар.
Јадын-јүрүмде не де болзо,
Јаңы үйениң үнинен угулар.

Кожондоор, кожондоор, кожончы келиндер,
Комыдал кожондо јок болзын.
Эдиски үнигер Эне-Алтайга
Элен чактарга торгылып калзын.

Өткүн үндү үнигер уккамда,
Өскө јүрүмниң улузы билдирет.
Өскөн јерим јаңыдаң көрүнип,
Өскө санаалар көксиме илинет.

УНДЫБАГАР

Öрө өзүп, сагышка једеле,
Öчөжип качан да жүрбегер, балдар.
Öскө Алтайга јажына браадып,
Öскөн јеригер ундыбагар, балдар.

Ойногон Алтайды јектеп те койзоор,
Озогы ла бойы ол артып калар...
Чанкыр туулары ышталып ла турар.
Чакпынду суулары күркүреп ле јадар.

Арып-чылап уйдада берзегер,
Арчын јытту Алтайга келигер.
Актанып, төгүн сөс айтпагар,
Албаты слерге анайда бүдер.

Алтай тилигер “јокту” да болзо,
Ак-јарык берген — шоотпогор оны.
Кургаткан курудыс ачу да болзо,
Курсагыс болгон — ундыбагар оны.

Сайыркап, јоноордын јүрүмин билбезеер,
“Санаалу бис” — деп сананбагар, балдар.
Төрөл јоноордын тилин ундызаар,
“Төрөлис бар” — деп айтпагар, балдар.

Төртөн тилге үренип те алзагар,
Төрөл тилигер слердин артабас.
Куучынаар килег, кеен де болзо,
“Культурный слер...” — деп, кем де айтпас.

Ары болуп, атанып та јатсагар,
“Алтайым” дейле, кайа көригер.
Атту-чуулу эрлер де болзогор,
“Албатым” дежип, айдыжып јүригер.

Өзөк-буурыгар башка да болзо,
Өмөлү-јөмөлү, эптү болыгар.
Өрө чыгала, төмөн дө түшсегер,
Өскөн јеригер ундыбагар, балдар...

АЛТАЙ УУЛДАРГА

Айылда өскөн, Алтайдың уулары,
Ак сүмердий, оморкок болыгар.
Жарынаар ажыра јажыныжып јүрбей,
Јаба биригип, јалтанбас болыгар.

Ўүле-коногоор башка да болзо,
Ўч сүүридий, бек болыгар.
Канча калыктын көзинче јүрзегер,
Кадынның суузындый, јаркынду болыгар.

Өйлөргө удура тен алтагар,
Өйинен озо өчпөгөр, уулар.
Өскө уулардың алдына јобожып,
Өскүс немедий, көрбөгөр, уулар.

Төрөлиске шыкалган мылтыктын огына
Төжигер удура слер база тутканаар.
Албаты учун агару согушта
Алтын сөөгөөрди слер база салганаар!

Јүрүмге удурa нак алтагар,
Јүзигер јажырбай, ачык тудыгар.
Баштапкы јерге јетпес те болзогор,
Бажыгар салбай, бийик тудыгар.

Аргалу јүрүмге јединип те алзаар,
Албаты сөзин ундыбагар, уулдар.
Ачуны, јакшыны бис көп көргөнис,
Ачу сууны ичпегер, уулдар.

Бала-барканын бажы — слер,
Бар неменин ады — слер.
Алтай јонымнын ийдези — слер,
Алтай јеримнин јүзи — слер!

Јүрүмге удурa нак алтагар,
Јүзигер јажырбай, ачык тудыгар,
Айылда өскөн, алтай уулдар,
Ижемји салган, јиит уулдар...

1962 ј.

ЫРЫС КЕРЕГИНДЕ ҰЛГЕРЛЕР

(Цикл)

“Ырысту ба слер?..” — кыс бала менен
Жаскы энгирде араайын сурады. —
Тарынбагар меге, ачынбагар меге...” —
Таг чолмондый көстөри сурлады.

Бозомтык туулардын бери жанында
Былтыргы жылдын өлөнги ышталат.
Ыраактаг, ыраактаг келген эзинге
Кыс баланын көстөри жашталат.

Күйгүлей берген оттор өзөктө,
Күн келдидий, кызарып жайылды.
Айлаткыш түбинде нени де сакып,
Алтын казык айланып токтоды...

“Ырысту ба слер?..” — кыс бала менен
Жаскы энгирде араайын сурады.
Кару, кару көөркийди аяктап,
Каруузын айтпай, санааркап турадым.

Жүс шүүлтелер суракка жетпеди.
Жүрегим ого каруузын айтпады.

“Ырысту ба сен?..” — деп, кыс баладаг

Каруузын тапшай,
Мен ойто сурадым...

“Ырыс дегени не болотон?..” —
Энгирде чыккан жылдыстан сурадым.
Энгир жылдыс бийиктен мелтиреп,
“Ырыс дегени — ол мен...” — деди.

“Ырыс дегени не болотон?..” —
Жалаңда өскөн чечектен сурадым.
Жалаңда өскөн көк чечек жайканып:
“Ырыс дегени — ол мен...” — деди.

“Ырыс дегени не болотон?..” —
Айланып келген ай-күннен сурадым.
Айланып брааткан ай-күн токтойло:
“Ырыс дегени — ол мен...” — деди.

“Ырыс дегени не болотон?..” —
Эбирип келген өйлөрдөн сурадым.
Эбирип келген ой токтобой,
“Ырыс дегени — ол бис...” — деп айтты.

“Ырыс дегени не болотон?..” —
Арт учында бойымнаң сурадым.
Төжимде жүрегим канымла ойноп:
“Ырыс дегени — ол бойың!..” — деди.

* * *

Јаскы энгирде јажарган садтарда
Јаранып алган көөркийлер отурат.
Өткөн улусты туйкайын көргүлөп,
Ырызын каран сакыгылап отурат...

Бажында платту кызычак ырызын
Баштапкы катап сакыган болбайсын.
Онын сакыган баштапкы ырызы
Ончозынан башка, аңылу болбайсын...

Ого коштой, он јанында,
Омок чырайлу үүрези отуры.
Артистке өткөнүп, аңылу кийинтир,
Ак мойнында јинјилер толтыра.

Јалтанбай ырызым табарым ла деп,
Јазап ла туруп шыйдынган болбайсын.
Айлында бар-јок јинјизин кабырып,
Ак мойнына кийинген болбайсын...

Ырысты беретен јамылу болзом,
Быларды кыйа мен көрбөс эдим.
Калаш үлеген бригадир чилеп,
Кажызына ла теннен туттурар эдим...

* * *

Энгирлер сайын меге Куба түжелет...
Энгирлер сайын жүрегим эригет.
Карибский талайдын толкузын ајыктап,
Каскак јаратта кубинка турат.

Онын колында чечектер эмес,
Октоп алган мылтыгы јалтырайт.
Күннинг чогынанг көстөрин јалыктап,
Күркүреп јаткан талайды ајыктайт.

Кайнап јаткан калју талайды
Кажы ла энгирде кечерге мендейдим!
Кажатта турган кубинка кыстынг
Кару эрмегин угарга келдим.

“Адынг кем?” — деп, араайын сурайдым...
Ак чайкалар үстимде кыйгырат.
Кубинка кыс кайанынг үстинен
“Революция!..” — деп, каруузын јандырат.

Энгирлер сайын меге Куба түжелет...
Энгирлер сайын жүрегим эригет.
Карибский талайдын толкузын ајыктап,
Каскак јаратта кубинка турат.

ЭНРИКО

Энрико, Энрико, кубинский уулчак,
Эртен тура
Ол эрте турат.
Колына щетка, крем алала,
Кожондоп, секирип
Оромло барат.
Сыгырып, сыгырып тротуар жанында
Сыр кожонло
Ол өдүктөр арлайт.
Гаваньда, площадьта, оромдо, кафеде
Газеттер садып,
Солундар жарлайт.
Панамадан ала Перуга жетире
Бастыра солунды
Энрико билер.
Фидельдин айткан калганчы сөзүн
Бир де жастырбай,
Ол айдып берер!
Газедин садып божойло, уулчак
Кадуга терлү
Пиджагын илет.
Карманга салган көмүрин алала,

Стенелер сайын
Буквалар чийет.
Эгир ле кирзе, отгор жарыза,
Энрико албаты
Школына келет.
Тоолорды тоолоп, бодолго бодоп,
Доского “Вива
Куба!” — деп чийет.
Өштүлөр Кубаны кыйа да көрзө,
Энрико өзөр,
Ол көпти билер.
Доского, јерге, стенеге, кумакка
“Вива Куба!” — деп
Ол түнгей ле чийер!
Энрико, Энрико, кубинский уулчак.
Эртен тура
Ол эрте турат.
Колына щетка, крем алала,
Кожондоп, јангы
Јүрүмле барат!

Гавана, 1963 ј.

КУБИНСКИЙ ЭНЕ

Бир колыла
Балазын кучактап,
Бир колына
Автомат тудунган.
Кумакты јунган
Талайды ајыктап,
Кубинский эне
Јаратта турган.
Маңдайы, чачтары
Јаркынду көрүнген,
Мадонна ошкөш,
Ол јараш болгон.
Салкынга јайылган
Чүми јок јикпези
Јайымга кычырган
Мааныдый болгон.
Карибский талай,
Бажырып тургандый,
Кату јаратка
Төбөзиле түртет.
Јиит энениг
Кийни јанында

Janгы туралар
Булулка сүзүлет.
Алды јанында
Көк талайла
Күнге мызылдап,
Керептер барат.
Өнгөлөп, талайла
Эжинип келетен
Өштүни кетеп,
Ўй кижиге турат.
Бир колыла
Балазын азырап,
Ак-јарыкка
Ол жүрүмди өскүрер.
Эмди ле талайдан
Өштүлер чыкса,
Экинчи колыла
Өштүни өлтүрер!

Пинар дель Рио, 1963 ј.

Чечектер садаачы балага,
Лала Лурдеске

ЈАРАТТА ТУШТАШ

Сурлаган толкулу
Талайга көрөдим...
Сурайтан сурагым
Эмди де көп.
Ах, Лала, Лала,
Айтсаң меге, Лала,
Карибский талай
Нениң учун көк?
Балга¹ бараткан
Мулат кыстардый,
Пальма агаштар
Нениң учун коо?
Сайрап јаткан
Салкынду јараттын
Сай таштары
Нениң учун оок?
Ах, Лала, Лала,
Сендий бүдүштү

---

¹ Бал — ойын-јыргал.

Седен кыстар
Кайда да жок!
Чалкойто түшкен
Көк талайдый,
Чанкыр көстөрүң
Нениң учун соок?
Каткы жогынаң
Талайлар кечип,
Карлу ыраак
Россиядан келгем.
Лала, Лала,
Ачынба меге,
Тарынба меге —
Сурайын дегем.
Каткыңды сениң
Укпаган болзом,
Качан да анайда
Мен сурабас эдим.
Карлу јерим
Жок болгон болзо,
Качан да ойто
Мен барбас эдим...
Билижип те алзаас,
Бистинг салымыс

Тенгиске бөлиткен
Эки таладый...
Јүзибис бистинг
Бүдүштеш те болзо,
Јүрген жүрүмис
Эки таладый.
Мен билерим:
Карибский талай
Өнгин сенинг
Көзингенг алган.
Коо сыныңды,
Ээлгир колыңды
Јаратта турган
Пальмалар алган.
Саргара күйген
Бу сай таштар
Салынып алган
Јинјиге түңгей.
Талайдың күренг
Быыраш өлөңи
Тарак тыгынбас
Чачыңга түңгей.
Оның учун
Јаратта турган

Мулат кыстардый,
Пальмалар коо.
Салымыс бистинг
Эки талайдый,
Чанкыр көстөринг
Онынг учун соок!
Алдында турган
Корзинада толо
Яш чечектий,
Жаркынду бололы.
Ах, Лала, Лала,
Ачынба сен, Лала,
Мындый да тушташка
Брысту бололы!..

Варадеро, Куба.

Гаванада революциядан озо јоктулар јаткан кварталда, сырангай ла талайдын јарадында, кичинек сквер бар. Качан тропический күн учы-кыйузы јок тенгиске чөнгө лө бергенде, бу скверге негрито деп атту санг башка јаан куштар учкулап келгилейт. Олор мында конгылап алала, ойто талай јаар эрте-эрте учкулай бергилейт. Автор бу үлгерде революциядан озо болгон јүрүмди бичип јат.

НЕГРИТО

О, негрито деген
Санг башка куштар,
О, негрито деген
Кунукчыл куштар,
Канадаар јайып,
Таг атса ла
Казыр талайга
Слер не барадаар?
Эрке бүрлердинг
Ўнинен чочып,
Эрте, эрте
Слер не турадаар?

Јокту кварталга
Конгылап алала,
Јотконду талайга
Слер не барадаар?
Карануй кирзе ле,
Гавананы көстөп,
Кажы јараттаң
Учкулап келедеер?
Карибский талайдың
Ары јанында
Канайып тўжиле
Јемзенип јўредеер?
О, негрито деген
Саң башка куштар,
О, негрито деген,
Слер, јобош куштар,
Јотконду талайга
Барбагар слерлер,
Јокту кварталга
Конбогор слерлер.
Јокту кварталда
Кўнўң ле сайын
Кубинка ыйлайт —
Ол јокту, јокту...

Күнүң ле сайын
Ол слерди сакыйт,
Келбегер бери —
Слер өскө жолду.
Ак байканду
Кемени мендедип,
Сүүгени талайла
Эжине берген...
Карибский талайдан
Ырысты тудала,
Кайра сеге
Мен келерим деген.
Гавань отторы
Күйе ле берзе,
Кажатта экү
Туштажарыс деген.
Нени де сеспей,
Бис коштой отурып,
Негрито куштарга
Көрөрис деген.
Табылган ырысты
Бис экү темдектеп,
Таверна сайын
Ойноорыс деген.

Тенери алдыла,
Гавана городло
Тегин ле телчип
Jүрерис деген...
Je Карибский талайдың
Калжуурган толкузы
Канча ла катап
Jаратка согулган.
Кубинка кыстың
Сакыган ырызы
Мун тамчыдый
Оодылып, чачылган!
Ак байканду
Кемени сакыырга
Арып чылады
Сеньорита Чомон.
Негрито куштар
Каруузын бербеди,
Öчө берди
Энирги чолмон.
О, негрито деген
Сан башка куштар,
О, негрито деген
Кунукчыл куштар,

Антильский талайда¹
Болбодыгар ба слер?
Ак байканды
Көрбөдигер бе слер?
Энгирлер сайын
Юкту кварталдан
Энелер сыгыдын
Угадыгар слер.
Эрте, эрте
Ээн жараттан
Олордын сомын
Көрөдигер слер.
Сай кумакту
Жаратта энелер
Сахарный тростниктий,
Жайканып тургулайт.
Көпөгөш өңдү
Талайдан көөркийлер
Көстөрин салбай,
Көргилеп тургулайт.
Олордын үстинде
Көпөгөш тенгери.

¹ Антильский талай — Карибский талай.

Негрито куштардый
Кап-кара булуттар.
Уулдары талайдаг
Бурылбас кайткан —
Улам да мынайып
Канчазын турар?
Айса, оморды
Байканыла кожо
Антильский талай
Базырып салды не?
Айса, тонокчыл
Янкиге¹ омор
Туштажып, баштарын
Талайга салды не?..
Жок, кубин уулдардын
Жажытту жолын
Бу жарыкта
Кем де билбес.
Өйлөр келер,
Кубанын уулдары
Өйинен озо
Качан да келбес.

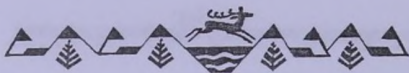
---

¹ Янки — Американын талай черүзи.

Эм тургуза
“Гранма”¹ кереп
Амыр, тымык
Мексиканский портто.
Эн талайга
Көрбөгөр, сеньора,
Эм тургуза
Арай ла эрте.
Өйи јетсе,
Карибский талай
Өңдөйип чыгала,
Јаратка согулар.
Ол јоткөннөң
Строй чачылар,
Ол јоткөннөң
Түрмелер оодылар!
Антильский талайды
Уулдар кечкилеп,
Ак байканын
Јайылтканча келер.
Олор јангыс ла
Слерге эмес —

¹ “Гранма” — Фидельдинг революционный кереби.

Ончо улуска
Ырысты экелер.
Ол тужында
Негрито куштар
Омок-седенг
Учкулап келер.
Юкту кварталда
Юртаган слерге
Кубин уулдардынг
Эзенин экелер!

Гавана, 1963 j.

АДАЛАР ТҮЖЕЛЕТ...

Јуу јеринде
Божогон адалар
Јаантайын мениг
Түжиме киргилейт...
Көлөткө болуп,
Көзнөгим алдына
Көпөгөш энгирде
Јуулыжып келгилейт.
Араайын эжиктен
Киргилеп келеле,
Айлымнын ичин
Ајыктап көргилейт.
Эски сукно
Шинелин чечкилеп,
Эжиктин јаагында
Кадуга илгилейт.
Өлөр алдында
Ичпеген суузын
Көнөктөг сускулап,
Ўлежип ичкилейт...
Тегерик столды
Эбире отурып,
Телекей үстин

Айладып шүүшкилейт.
— Бистинг учун
Тирү уулдардын
Jүрген жүрүмин
Көрөлик — дешкилейт.
— Бистинг учун
Айдатан поэттинг
Бичиген үлгерин
Угалык — дешкилейт.
Бичип салган
Бичигим бедреп,
Бийик шкаптардаг
Кодоро тарткылайт.
Сары тагдак
Бозорып келгенче,
Сананып калган
Бүдүштү тургулайт...
...Катап ла энгир
Киргенче ле мен
Карандаш учын
Сый тиштейдим.
Эртенненг ала
Түн киргенче
Энчейип алып,
Мен катап иштейдим.

Турамның ичи
Тапчы болгондо,
Туулар ажып,
Талайлар кечедим.
Айдатан сөзим
Табылбай барганда,
Аймактар керип,
Jүрүмге көрөдим.
Алтайлар үстин
Айлана соголо,
Алтай жериме
Ойто келедим.
Эдилбеген немени
Эдерге мендеп,
Эртеңги күнди
Көрөргө мендейдим.
Токыналы жок
Jүрүмдү болдым...
Токтой ло түшсем,
Jүрегим эригет.
Кайнаган жүрүмнөң
Артып ла турзам,
Катап ла меге
Адалар түжелет...

1963 j.

КЕЛЕР ҮЙЕГЕ ПИСЬМО

“Эзен бе, таныш эмес јуит үйе!”

А. С. Пушкин.

Андромеда¹ туманын ыраактан көргөндий,
Өйлөрдү өткүрө бис слерге көрөдис.
Түргендеп бараткан жүрүмди бактырып,
Түгенбес ла кыска жүрүмис жүредис.

Слердин жүзигер ыраак ла өчөмик —
Ортоосто бистинг көп үйелик.
Јаңыс планета Јеристе слерге
Јарыткыш болуп бис күйелик.

Өйибис бистинг улу ла кату:
Өштүге, најыга телекей бөлинген.
Кижилигис бистинг класстарга үлелген,
Олор ортодо кан да төгүлген.

Бистенг слерлер ыраак-ыраак...
Бистинг шакпыртыс көрбөзигер слер.

---

¹ Андромеда — бир үүр жылдыстардын ады.

Јүс те катап санаалу болзогор,
Јүрүмисти јетире билбезигер слер.

“Капитализм”, “расизм”... — бу сөстөрди
Качан да-качан да укпазыгар слер.
Кара кижини столмого буулайла,
Камчыла сокконун көрбөзигер слер.

Телекей бүгүн эччелип те јатса,
Тескери бурылып, түнгей ле барбас.
Кижилик кандый да јолдорды өтсө,
Ленининг јолынаг ол бурылбас.

Волга сууга кожулган суулардый,
Кижилик түбинде биске биригер.
Өскө керсү жүрүм көндүгер,
Өткөн јылдар минуттый билдирер.

Өйибис бистинг улу ла кату:
Өштүге, најыга телекей бөлинген.
Кижининг келер жүрүми учун
Кижилик ортодо кан төгүлген.

Кинчек, шыраны көрбөзигер слер,
Кижилик — слердинг нак билегер.
Бийик учатан салымду да болзоор,
Бистинг адысты слер билигер.

Коммунизм дегени утопия эмес:
Коммунист уулдар эрте карыган,
Мангыр өскөн меестерге тайкылып,
Марчина Тана кой кабырган.

Бис көрбөйтөн үйеге јолды
Бистинг адыстанг партия ачкан.
Бир биледий слерге удура
Бистинг адыстанг Гагарин учкан.

Слер јүретен јүрүмди мендедип,
Палачтынг огынаг Гевара өлгөн.
Космоско слерге јол ачкылап,
Космонавт уулдар керепте күйген.

Калганчы кожонгын слерге кожондоп,
Виктор Хара фашистке айдаткан.
Аткак эмиктинг ары јанында
Колдорын сындыртып, ол кыйнаткан.

Öйибис бистинг улу ла кату,
Je ишмекчи улус бир күүндү.
Олор билер: телекей јондоры
Јаңыс Јерлү, бир Күндү.

Кижилик канадын олор сулаган,
Кижининг адын олор көдүрген.
Озогы јүрүмди түбинен кубултып,
Октябрь отторын олор күйдүрген.

Келетен Öйдинг, Слердинг алдаарда
Каруулу улус — бис бойлорыс.
Талантаар Слердинг бийик те болзо,
Тазылаар Слердинг бис болорыс.

Чеберлеп јүреер айткан сөзисти,
Чек тудыгар баскан јеристи.
Ырысту текши биледе јуртап,
Ыраак Ыйе, ундыбагар бисти.

НӨКӨР АЛЬЕНДЕ

Президент өргөөзи
кызарган жалбышта.
Ишмекчи улус,
болушка менде!
Нөкөр Альенде,
Сальвадор Альенде,
Миллион көстөри
јаңгыс ла сенде...
Баштапкы ла катап
тойо ажанган
Балдар сени
јендиртпес деп бодогон...
Санаалу јииттеринг
карнавал тужында
Сантьяго городто
јайым ойногон.
Јаңгы ла јүрүми
јенилген албатынг
Јаңгынды јөмөп,
оморкоп иштеген.
Сүри јаңгы ла
ондолгон балдар

Сүтти жаантайын
ичерге иженген¹.
Je “Ла Монеда” өргөө
от-жалбышта.
Калганчы најылар
янынгда жыгылган.
Бүткүл черү,
пушкалу фашист,
Альенде нөкөр,
жүрекке шыкаган.
Сени сүүген
жокту албатын
Турайын десе —
колдоры куру!
Эн өргөөдө
шыркалу жайканып,
Альенде нөкөр,
жаныскан турун...
Каска бөрүги
өчөмик жалтырап,
Каныккан бандиттер
удура келер.

¹ Президент Альенденин жакылтазыла Чилиде кажы ла оок балага баазы жокко күнүг ле жарым литр сүт беретен.

Айак сүтти

кемизи де бербес.

Ороонның чечеги —

балдар аштаза,

Олорго килеп,

кемизи де көрбөс.

Je тартышка турган

патриот уулдарың

Танктарга удур

јалтанбай барар.

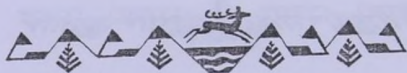
Альенде нөкөр,

мааныдый бололо,

Албаты-јондорды

јенүге апарар.

КАЛГАНЧЫ ПИСЬМО

О, кайран јерим, Алтай, Алтай!
Јажынып калдың сен кийнимде.
Москва мениң јүрүмим алгай —
Фашисттин огы сол ийнимде.

Кайран энем, кару эжелер,
Карыкпагар меге согушта јыгылзам.
Ундыбай, эске алынып јүригер,
Уйалбагар, качан суруум јылыйза.

Кижиден болгой, бу көрнөөдө
Темир де күйүп, јалбырап туру.
Кийнимде Москва, мен шыркалу,
Беш ле нөкөрим коштой отуры.

Орус, алтай уулдар болгоныс,
Ойрот-Турадан бис кожо келгенис.
Омск городто атанар алдында
Ончобыс чертенип, сөзисти бергенис.

Атака ээчий атака келет,
Алты ла нөкөр артып калдыбыс.

Артып калганы суруусты айдар —
Адрестеристи бис суражып алдыбыс.

Јети катап танкка тепсеттис, —
Јер-энебис корулап ла алды.
Көкиген өштүлер келип ле јат...
Көп лө уулдар баштарын салды.

Удура келгенин кайра соктыбыс,
Удабай катап ла танктар келер.
Теренжип, јерге казынып ла јадыс,
Темирди јенер күчибис та једер?

Күйүп јаткан тымык јаланда
Бисти тумчалап, ыш јайылат,
Чамчазын јыртып, нөкөрлөр шыркамды
Таңгылап берген... бажым айланат.

Көзим ле јумзам, мениг алдымда
Көгөрип калган тууларым турат.
Карган энем очоктын јанында
Карыгып калган јагыскаан отурат...

Мал кабырган аркалар көрүнет,
Малдап јүретен ак-бором киштейт.

Эрјине адым та нени сезип,
Энчейип калган чакызын тиштейт.

Уур шыркадан суузадым эмеш пе,
Урсул ичининг суулары көрүнөт.
Ўстүгип, эмеш уйуктай бертирим,
Ўстимде катап самолет күркүрейт.

Тагдакты бүркеп, јер торгултып,
Танктар катап ла удурал келедири.
Каска бөрүги өчөмник јалтырап,
Батальон ээчий батальон келедири.

Калапту согуш удабай башталар...
Калганчы катап чертенип аларыс.
Кийнисте Москва. Тескерлеер јер јок.
Учына јетире мында турарыс.

Кайран энем, кару эјелер,
Карыкпагар меге согушта јыгылзам.
Ундыбай мени эске алыгар,
Уйалбай јүригер, суруум јылыјза...

Оног өксөп,
көңкөрө жыгылган.
Огороды ичинен
ороны казала,
Орус эне
жуунадып салган...
Узбек, алтай,
якут энелер
Уулдарына ыйлап,
чачтарын жулган.
Олордын уулдарын
бойындыйы чылап,
Орус энелер
сөөктөрүн жууган.

ПОЭЗИЯ

Көксингде каның согулбас болзо,

Көдүринги санаалар

качан да келбес.

Куру сөслө албаты кайкадар

Поэзия слерге обызын эмес.

Бу мындый ла јенгил

неме болзо —

Пушкин дуэльде не аттырткан?

Гомерден ала Горькийге јетире

Кемизи олардын јакшы айттырткан?

Болужы јок, ачык јүректү

Поэт улусты кем кичееген?

Калагы эмес Есенин неге

Калганчы сөзин канла бичиген?

Артып сондогон калыгын көрүп,

Абай чөлдөрдө не ыйлаган?

Бай өргөөзин таштап ийеле,

Байрон эригип, не кыйналган?

Боромтык түрменин

эжигин ачала,

Поэзия Джалильге канайда келген?

Кемигер оны ойынга тундеген?

Кемигер оны куру кей деген?

ЈОТКОН

Түниле токтобой

талай күркүрейт,

Түбекке түшкендий,

чайка калактайт.

Јотконго бастырткан

карагай шыркалу,

Јоон будактар

болуш јок калбагдайт.

Карагуй өткүре

карагай агаштар

Качып бараткан

улуска түнгей.

Олордын онтузын

кем де укпайт,

Олордын сөзине

тенгери түлей.

Јарылган снарядтый,

күкүрттер күзүрейт,

Јалкыннын оды

ракетадый жарык.

Тоолонып, анданып,

карайлап келеле,

Толкулар күчүлдейт
жаратка табарып!
Жадала уйукгап
болбойдым мен...
Жагмыр шуулайт
көнөктөн ургандый.
Көөркий карагай
шыркалу колыла
Көзнөгиме согот
кирерге тургандый...

Дубулты, 1973 жыл.

ТҮНДЕГИ САНААЛАР

Бу кем кожондойт айдын түниле,
Күүзи шыгырайт талайдын үстиле?
Түниле мында кем эригет,
Айса мениң сагыжым эдирейт?

Жаратта эмди кем де јок...
Јаңы сезон јайгыда башталар.
Мендебей учкан чайка куштар ла
Мененг башка кем табыштанар?

Айдын јолы саргарган булунда
Алыс үниле кем кожондойт?
Амыр-әнчү, јыргалду јүрүмде
Амаду јоктый, кем кородойт?

Айса сүүгенин јууда јылыйткан
Тул келин тулунғын јулунат эмеш пе?
Балыкчы ууларды Балтикаданг сакып,
Латыш кыстар кожондойт эмеш пе?

Эмезе јууда божогон јуучылдың
Эрикчел сүнези јаратта турат не?

Эн жараттан Европага көрүп,
Эрте неге өлгөнүн сурайт не?..

Немец солдаттын сүнези, айса,
Ородон туруп, Германиязын көстөйт?
Экчелген талаан бу ол кечип болбой,
Энезин кычырып, түниле өксөйт?..

Айдын жолы саргарган булунда
Алыс үниле кем кородойт?
Амыр-энчү бу ыргалду жүрүмдө
Амаду жоктуй, кем кожондойт?..

Балтийский талай, 1973 жыл.

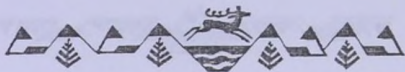

ЭРТЕН ТУРА ТАЛАЙДА

Эртен тура. Кандый тымык!
Ээн талайда чайкалар учат.
Көс кылбыгар көпөгөш тегери.
Көжөгө туманды салкындар ачат.

Балтийский талайда, кайда да анда,
Балыкчы латыштың кемези агарат.
Телекей бүгүн јунунып алгандый,
Телкем талай бойына кычырат.

Јажыркап јаткан талайдың үстине
Јаркынду күн јаңгы келгендий.
Качып, сүрүжип, толкулар ойнойт,
Качан да јоткон болбоон немедий...

ЈАРАТТА

Чайка куштын
кыйгырган үнинде
Кандый да жажытту
кычырузы бар.
Экчелген толкулар
күрешкилеп тургулайт:
Элбек телекей
олорго тар.
Чайка деген
ол жайым куштарга
Талайды кечерге
не де эмес.
Телекей грандарга
бөлинип калганын
Текши Јер балдары
качан да билбес...

Рижский јарат, 1973 јыл.

ЛАТЫШ КЫС

Кажы ла энгир талайды жараттай
Каткылу көстү латышка өдөт.
Базыдын токтодып, кемге де көрбөй,
Бадышка баштанып, талайга көрөт.

Сертежип турган эр улусты
Сеспей де, латышка жангыскан турат.
Күдели чачы салкынга жайылып,
Күнге, талайга удур барадат.

Үйдеже көргүлөп, оны ээчиде
Үй улустар туйкайын күйүнөт...
Элбек талайды узак ајыктап,
Эрмек айдышпай, араайын үшкүрөт.

Чек бараткан кысты ла көрзө,
Чечеркек уулдар тилдерин тартынат.
Черчильге түңгей каргандар кенейте
Чербек ичтерин чичкерте тартынат.

Сагыштар жарыдып, жүректөр сыстадып,
Салымы башка кыс барадат.
Күдели чачы салкынга жайылып,
Күнге, талайга удур каткырат.

ТАЛАЙ

Талайдың жанында
сананган санаалар
Та нениг учун
жарык, эрикчел...
Улусты эзедип,
шүўлтелер экелген
Улу талай,
жаантайын экчел.
Жүрүм сендий,
улу ла элбек:
Жүсти де жажа,
ол не де эмес. —
Жагыс кижининг
кереби сениг
Жарадың көстөп,
качан да жетпес.
Кандый да коркышту
күлүктер болзо,
Кайда чөнөрин
кемизи де билбес.
Жорыктынгы учына
жедейин де десе,
Жотконы ого
түңгей ле
килебес...

АЙРЫЛЫШ

Эртен эрте атанып јадым...
Эзен болзын, мөңкүлик талай!
Жүрүм... жүрүм ойто кычырат,
Жүрегим сенин толкуунда калгай.

Эртен-энгир бу ээн жаратка
Эрчимдү жаңарың угарга келетем.
Санаага бастырып, жаңыскан жүргемде,
Салкының карыгым учура беретен.

Музамның сөзи једишпей турганда,
Музыка болуп, ойноп беретен.
Күүним менин соок тужында
Күкүрт болуп, күркүрөп келетен!

Айдың түндерде сени јакалай
Алтай музам ыраактан келетен...
Ачык көстөри ырысту јашталып,
Араайын меге колдорын беретен.

Колыстан тудужып, јарадын јакалап,
Конотон јеристи ундып туртаныс.

Качан да укпаган музыка тындап,
Качан да көрбөгөн алтайга бартаныс...

Эзен болзын, мөңкүлик талай!
Эртеннең ала сен јок артарым.
Улустың јүрүмин керекке де албай,
Улу бойың шуулап јадарың.

Шуулап ла јадарың,
Шуулап ла јадарың...

Рижский булун, 1973 жыл.

УЙКУ

Көгөргөн талай күнүң ле сайын
Көзнөгүм алдында араайын экчелет.
Сүүген бойыма эңир ле сайын
Сүрекей жараш түштерин экелет...

Сен кеберлү русалка кыстар
Айдын түндерде меге кожондойт.
«Жеринди таштап, кел!» — дешкилейт,
Же жаңыс ла менин тилимди оңдобойт.

Алтын өргөөдө, талайдын түбинде
Араайын тынып, уйуктап жадырым,
Аргымак адымды агыдып ийгем...
Ачу киштеп, жериме браадыры.

Улустың корон тилдерин ундып,
Узун-узун уйкуда жадым.
Мендештү жүрүмди мен ундып койгом...
Меге женил, амыр ла жайым.

Балтийский талай, 1973 жыл.

АЛТАЙ КЫСКА

Албатым сүүндирген, бойдонды көөрөткөн
Алтайым чечеги, ундыбазым сени.
Кандый да жүрзен, жабыс та түшсенг,
Качан да каарып айтпазым сени.
Караннаг мен сеге көрүп ийгемде,
Кара көстөринг кару ла кийик.
Былыргы жыду, жытанган баргаадый,
Быјар немеден сен качан да бийик.
Ары көрзөнг, айдыжып та турза,
Аржан суудый, жүрегинг ару.
Јадын-јүрүмис башка да болзо,
Јажына, үүрем, сен меге кару.

Рижский булун, 1973 жыл.

ТҮНДЕГИ САНАА

Уйуктаарга көзимди јумуп ла ийзем.
Улаган боочызы ыраактан көрүнөт.
Уйкум келбейт... Санаамда жаңыс сен.
Узаак-узаак талай күркүрейт.

Та нени де ол база сананып,
Таң атканча токынап болбос.
Самыны јытанган бу ару јастыкта
Санаам бүгүн, байла, конбос.

Алкыжым сеге ийейин дезем,
Агару тилистен сөстөр таппайдым.
Кайраным, сеге бу карануй түнде
Кандый мүргүүлдин сөстөрүн айдайын?

Эрјинем менин, кудайым менин,
Эригим бүгүн бу элбек таладый.
Күр-көксимде сүүген јүрегим
Күркүреп јаткан түби јок таладый...

Рижский булук, 1973 жыл.

АМАДУ

Ыраак Чуйда кичинек журтта
Ырызым бар, барайын дезем...
Сүүгеним мени кечүде уткып,
Сүүнер эди, једип ле келзем.

Боочылар ажып, сеге једери —
Бош ло болзом — ол неме беди?
Буурайган чачымды туйкайын ајыктап,
Бурулу немедий, сен айдар эдинг:

— Чөлдиг үстиле көп јастар өткөн...
Чөкөбөй, сени сакыган эдим.
Көстөринг неге туманду көлдий,
Көксингде кандый санаалар эмди?

Көп јолдорым мен эске алала,
Көнгөрө түжүп, өкпөөрөр бедим?
Јарык санаамды ол ло тушта
Јагыс ла сеге мен айдар эдим.

Чөлдөги јолдо туштаган болзом,
Чөрчөктө жүргемдий бодолор эди.
Чөкөбөй сакыган көөркийим алдына
Чөөдөй түжүп, чертенер эдим.

ОРОЙ ТУШТАШ

Санаалу кара көстөрүң көрүнөт...
Сананып жүрөм, сен ол ло бойың.
Канча жылдарды кийинде катап
Кайраным дезем, каткырбас болбойың.

Омок тужыста тушташкан эдис...
Ол өйлөрис качан да келбес.
Эм жеристе катап көрүштис —
Эмеш те алдыга мен бурулу эмес.

Кожо баскан жолысты эмди
Комыргай-өлөң туй базып салган.
Кара көстөрис туманга курчаткан,
Кару сөстөрис ундылып калган.

Эки бойыс жарашкан да болзоос,
Эки башка журт конгоныс.
Жүрүмис бистинг бирикпеен де болзо,
Жеристе түйгөй ле ырысту болгоныс.

Тумантык көстөрүң жылдыстар бололо,
Тургулап калды жеримниң үстинде.
Кару үнинг музыка болуп,
Канымла ойнойт күр-көксимде.

АКТУ СӨС

Саң башка сен, көөркийек:
Санаанда сен арлык-берлик.
Айандар кечире, сындарды одыра
Айдын түнде атана берелик.

Кара плащыңды жылулай топчылап,
Кара көзинге туйкайын көрөйин.
Алты струнду гитараны алып,
Амадуум сеге кожондоп берейин.

Кереес сөстөр көксиме бадышпайт,
Кей сөстөрди кедери тайайын.
Өткүн струндар онтузы өткүрө
Өткөн жүрүмим мен сеге айдайын...

Бу мындый ла жайды, бу мындый түнде
Килемкей жүректү романтик болгом,
Жүрүмим жеңил, жаркыңду өткөн,
Жүрегиме дезе поэзия толгон.

Жарымдай мениң табышту жүрүмим
Жарык отторлу залдарда өткөн.

Je буланат өлөңдү јериме эригип,
Бу бойыңга јаантайын бүткөм.

Меге кару најыларым да бар.
Мени јыккан өштүлөр де болгон...
Адымды јамандап, улус та айткан,
Айлымды ээлеп, најылар да конгон.

Мендебей, сөзимди јетире угала,
Мени каарып, сен айтпа бүгүн.
Куру кижн болбогон эдим,
Кунукпа, үүрем, онызы төгүн.

Ай јолыла атана берелик,
Бу јорыкты мен көп санангам.
Јай да келзе, кыш та түшсе,
Јаңгыс ла сени,
сени сакыгам.

ОРОЙ АМАДУ

Алтайдын түбиле айланып жүреле,
Адыңды адап, мен көп эриккем.
Тымыкта айткан ончо сөстөрүм
Тыны жок немедий, кайдайын, экем!

Эң ле кару сөстөрди талдазам,
Эски немедий, кайдайын, үүрем!
Седен бойым жарыкка келеле,
Сени сүүбесте мен не жүргөм?

Макка кирген кеен чырайлу
Мадонна меге не керектү?
Маанымда жаңыс сен јуралган,
Јеримнинг кызы, сен јалакай жүректү.

Јас јажарза — сакыганым ла сен,
Јай башталза — јыргалым болодың.
Күс келгенде — эриккеним ле сен,
Кыш түшкенде — ижемјим болодың.

Јүрүмнинг јолын мантадып өдөргө
Јүгүрүк аттарды мен бүгүн јеккем.

Копту жүрүмнөң коркыбай, экү
Кожо мантадып жүре берелик.

Эрјине аттар јалыла јайкап,
Эжигин алдына бир токтогой.
Элес эдип атана берзебис,
Элибис килеп, бойысты јоктогой...

ЫРААКТАН

Эртен-энгир чайка куштын
Эрикчел үнин сен уккан болзон.
Кунукчыл талайды жакалай жагыскан
Кунугып жүргеним сен билген болзон...

Баштап ла сеге турлуда јолыккам, —
Баштапкы чечектий, сен ару тужынг.
Карлу бийик тайгалар көрүнөт...
Качан да менинг ундылбас тужым!

Теленгит чайдан ичип алала,
Тенек бойым атана бергем.
Себискендү тайганы көрбөгөн чилеп,
Сени таштап, та не керигем?

Узак өйлөр өткөн кийинде
Улаган боочызын мен катап ашкам.
Јүрегим эригип, сени сурагам,
“Јүреерген...” — деп, чабандар айдышкан.

Туку ла качан ээнзиреп калган
Турлуунга сенинг булуттар конгон.

Жайым бойым баштапкы ла катап
Жагыскан артып калгамдый болгон...

Оног бери јорыктап та јүрзем,
Оноор јолым ундылып калган.
Калганчы катап бичиген письмондо
Кайран сөстөринг јайнудый угулган.

Је табышту јүрүмнөг там эзирип,
Сени ундып саларга мендегем.
Јен туттуртпас кыстарды да јензем,
Је сен жагыс болгонунг канайып эндегем?

Баскан јолыс јоголып та калза,
Баштапкы тушташкан јериске келерим.
Јалтанбай сеге удура көрөлө,
Јаш тужымдый колымды берерим.

КЫШКЫ ЖОЛЛО

Эрјине аттарды бийе тептирип,
Эжигин алдына мантадып келерим.
Кемге де бербей, үүремди сени
Кебистү чанакта учурта берерим.

Аттардын оозын кайра тартарга,
Алдыста буудакты кем де этпес.
Кийик аттарды божодып ийзебис,
Кийнистенг биске кем де јетпес.

Качарын соокко тонбозын деп,
Карла јыжып, изидип ийерим.
Чачылган карды керекке бодобой,
Чачакту бөркимди чалкойто кийерим.

Узун јолыста сен чылай берзенг,
Уйуктаарга бажынды ийниме саларынг.
Сүттий агарган јаландар ажыра
Сүрекеј јараш чөрчөгим угарынг...

Күзүңги шынгыртын кожонго бодоп,
Мениле кожо көп јолдор өдөринг.

Кару жүзингди төжиме салала,
Качан да көрбөгөн түш көрөринг...

Чөлдөрдү өткүрө, тууларды ажыра
Чөрчөк жериндй алтайга барарыс.
Бойыбыс дезде бу өткөн жүрүмде
Болгон ачуны чек ундып саларыс.

Ойгонып келзен — бис ойто ло жолдо...
Онызын жаңыс учында аайлаарынг.
Сүттй агарган жалаңды аяктап,
“Сүүгеним...” — деп араайын айдарынг...

Једжип келеле,
кыйнады эмеш пе?
Бу јараттаг
сеге јетире
Сүрекей ыраак...
Билерим оны.
Сен билелү,
бала-баркалу
Јүрүм андый —
канайдар оны!
Је нениг учун
бу өскө јаратта
Јеримле кожо
сен түжелдинг?
Эн јаратла
баскындап жүргемде,
Эрикчел санаалар
не эжилди?
Аргалу жүрүмде
јуртаган эжинг
Аракы ичип,
булгалды эмеш пе?
Ойноп ло жүрген
оок балдарыг

Ооруга бастырып,
ыйлады эмеш пе?
Карануи тундерде
айса бойыг
Каран ыйлап
отурыг эмеш пе?
Ол ойлорди
эске алынып,
Орында уйуктабай
јадырыг эмеш пе?
Je бу жараттаг
сеге јетире
Сүрекей ыраак...
Билериг оны.
Мен билелү,
бала-баркалу,
Јүрүмис андый —
канайдар оны!

Дубулты, 1973 жыл.

КАЙКАЛДУ ӨЙ

Кечеги күнде
кайкаган немеге
Улус бүгүн
ајару да этпейт.
“Атом, спутник,
космос то” — дешсеес,
А түнгей ле биске
та не де јетпейт...
Јаштаг ала
јаанына јетире
Науканы истеп,
ончозын билет.
Кажы ла күнде
бистинг жүрүмге
Кайкал эдип,
таланттар келет.
Озо бараткан
орус албаты
Ондый болбой —
кайкаары да јок.
Ончозы өмөлү
совет калыгым
Ончо јондорго
үйеге јозок.

Вл. ЛУГОВСКОЙ

Москва. Баштапкы ла күкүрт.
Жайылып келген Тверской бульвар.
“Луговской оору. Семинар болбос”. —
Ол күн айдышкан поэт уулдар.

Поэт уулдар сыранын барында
Бой-бойына үлгерлер кычырар.
Көкиген олоор качызын сананбас,
Көбүктү сыра тамагын кычыдар.

Уулдар ончозы — јиит, калаңы.
Москвада дезе баштапкы ла күкүрт.
Бастыра оромдор уулдарга ачык,
Оромдор сайын јүрүм ле күзүрт.

Уулдар ончозы “сүрекей талантту”: —
“Улу болорго — бойыңды ла коры”.
Луговской дезе талантту ла улу,
Је јангыс ла бүгүн ол тың оору.

Москвада дезе баштапкы ла күкүрт.
Жайылып келген Тверской бульвар.

Луговской бүгүн оору да болзо,
Ачык көзнөктин алдында турар.

Баштапкы күкүрт карган поэттин
Бастыра жүрүмин катап эзедер.
Чанкыр салкын төжине согулып,
Чачын сыймап, араайын эркелеер.

Турган поэттин көзине кенейте
Туркестан кумагы ыраактан көрүнер.
Чинар агаштар өчөмик сомдолуп,
Чимганнын ыраак сындары көгөрөр.

Пушкин турган площадьта күкүрт
Пушка аткандый, кенейте торгылар.
Жуурканды таштаган оору поэтке
Жуучыл аттардын киштежи угулар.

Тунгак жуучыл кожондор угулып,
Сиваштын жаркынду отторы көрүнер.
Жагыскан турган поэтти танып,
Фрунзе ого колдорун көдүрер...

Оорыган жүреги кычырган ороонго
Оноң поэт атана берер...
Эртенги күнде катап ла биске:
“Луговской оору. Слер бош” — дежер.

А Москвада дезе баштапкы ла күкүрт.
Оору поэтке кемис те келбес,
Өскө городто санаага бастырып,
Өлүп јатканын кемис те билбес.

Јажарып калган Тверской бульвардый,
Јайым бистердин јолдорыс элбек!
Јинт бойларыс жүрүмнен эзирик,
Јирме јаштуда бис кандый тенек...

АЛТЫН-КӨЛДӨ

Алтын-Көлдө ак туман,
Алтайдын тыныжы токтоп калгандый.
Жышта агаштар соокко чыдашпай,
Жылынарга олоор кызынып алгандый.
Корон соокторго койон калтырап,
Колдорун согунып, аралда секирет.
Түндөр сайын түлкү де чөкөп,
Түлтүйип алала, чычкандар кетейт.
Же калын кардын алдынан чычкан
Жемидин бедреп, качан да чыкпас.
Күн де чыкса, күрт алдынан
Күлүрт эдип, күртүк те учпас.
Чакпынын тилинде балыкка көргүлөп,
Чала бүтпей, киштер өткүлөйт.
Жас келер деп, агаштан учкулап,
Жагыс ла омок тийиндер бүткүлөйт...
Чындап та, удабас ээн тайгадап
Чыкыраган сооктор жүре бергилеер.
Карбайа тонгон кушкаштар сыйкылдап,
Куру мөштөрдө курсагын бедреер.
Алтын чачту күн ле келзе,

Агаштар ужыган буттарын јылыдар.
Кайыгнын суузы тамыры сайын
Кан тепкендий, тартылып јылыжар.
Ол тужында ойбок актарда
Омок бийени күртүктер бергилеер.
Кайылган кайыгдар суузынанг ичеле,
Кандыктар бажын көдүрип келер.
Күүктамандар күнге удур
Күлүмзү көстөрин ачкылап ийер.
Күүкting үни алтайга торгулза,
Күнкелдилер ойгонып келер.
Күйе берген јалбыштый чечектен
Күнning де көзи кылбыга берер.
Бастыра ла өскөн өзүмning јыдынанг
Бажын айланар, телекей тапчы.
Өзүмдер јыргаган ол кыска өйлөр
Өдө бергенде, сүрекей ачу!
Ол тужында сениг санаанга
Јүзүн ле башка немелер кирер.
Јүс будукту јеринге көргөндө,
Јүрүминг кыска немедий билдирер...
Је бажыска кирген сагышты ундып,
Јенгестү јышла бис өдөлик.

Журап баштаган јаскы күндерге
Јууктай туруп, катап көрөлик:
Алтын-Көлдинг тожы ачылып,
Јайым толкузы јайкана берди.
Ак парузы салкынга элбиреп,
Апагаш-апагаш кемелер келди...
Сындарды төмөн белдери ээлгилеп,
Сыгындар ээчијип, сууга түшкүлейт.
Тура түшкүлеп, баштарын канкайтып,
Туулардын јаражын кайкажып көргүлейт...

ЫРААК ТУРЛУДА

Туранын ичи карангуй.
Туманду кыш... Кар јашкан.
Узап барган сындардан
Уйкузырап күн ашкан.

Турлуда јаткан јестемнинг
Туразында отурым.
Ээн тайгада јадарга
Эрикчелдү ле болтыры.

Токыналу кепшенип,
Тойу койлор јөдүлдейт.
Потпойлонын полдорын
Боро чычкан өрүмдейт.

Кижичилеп эстейле,
Кискелер сүт ичкилейт.
Ўргүлей бердим эмеш пе,
Ўлгерим не бичилбейт?

Коночы чылап кызарып,
Коно өчөмик от күйер.

Түлтүйген тымык аралда
Түниле катап түлкү үрер.

Тегерик акта ол ойноор,
Тенгериге ай өксөөр.
Оорузы жаан кижидий,
Онтоп-сыктап, үкү өксөөр.

Толыкта ийттин курсагын
Токтонок түнде база ичер.
Топчылардый истерин
Токтонок булгап, суу кечер.

Койлор жылу кажаанда
Койу арканы түженер.
Кејирлери кырандап,
Кепшенер, кепшенер, кепшенер...

Јестем де эјем бажыма
Јаан јастык салгылаар,
А мен уйуктап болбозым:
Санаалар, санаалар, санаалар...

Сугаттын оозы туй тонуп,
Суудагы тош тызыраар.
Тыны кирип келгендй,
Тымык стене тырсылдаар.

Јабылбаган парата
Јангыскан тонуп, чыкыраар.
Бичилбеген үлгерим
Чычкандар тӱнде кычырар...

Ойлөр өткөн —
Катап ла кар.
Je бүгүн меге
  жылу ла јайым.
Адару күүлеп,
  мөт бедрейт.
Мени соододып,
  будактан будакка
Тийиндер секирет,
  тийиндер секирет,
Аксандап келеле,
  менин јаныма
Алан кайкап,
  аспан токтойт.
Канадын јангып,
  скрипказын алып,
Качан да укпаган
  симфония ойнойт.
Јүрүмнинг, ырыстын
  күүзин тындаалап,
Тымык чибилер
  араайын үшкүрет.
Чочый берген
  карагай кенеите

Чочогойын ычкынып,
будыма түжүрөт.
Кандый тымык!
кайдаар ла көрзөн:
Карлу мөнгүлөр
ыраак, ыраак...
Канча да кирези
сананып јатсам,
Карыырга јетире
эмди де узак...

САЛОНДО

Ченеген чилеп, јаражай келин
Чек базытла јанымла өдөт.
Өкпөөрө бергеним сезип ийеле,
Өчөгөн чилеп, көзиме көрөт.

Көндүрө баратса, туйкайын көрзөм,
Көзине оның күн толгондый.
Јүзінде чырыш јок то болзо,
Јүрүмди көргөн лө үй кизи болгодый...

Је күнүң ле энгирде табышту салонго
Јенил базытту ол омок келет.
Таныш эмес јажытту јүрүмин,
Танытпас санаазын ол кожо экелет.

Јаан учурлу политика шүүшкен
Јарлу эрлердин јанында токтойт.
Кугарган јүстү каргандар оның
Куудый апагаш колдорын окшойт.

Энчейип бараткан эрлер кенейте
Эрмекчил болгылап, көстөри күйгүлейт.
Таланты јабыс пижондор ологго
Табылу баскындап, күйүнип көргүлейт.

Кемге де көрбөй, санаазын жажырган
Келиннинг күзүңги каткызы угулат.
Кажайган чачту эрлердин төжинде
Калганчы каны октолып согулат.

Өскө жүрүмдү ол келинге көргөмдө,
Өскөн жерлерим кенейте ундылат...
Эрини ойноп, эрмектен турганда,
Эр жүрегим эригип, кайылат.

Эрикке туттурган көзине көргөмдө,
Эбирин жетпес талалар көрүнөт,
Кар түшпейтен ороондор жаткылайт,
Качан да көрбөөн талайлар көгөрөт.

Je күзүңги каткылу жаражай келин
Јети часта шампанский ичер...
Оноң карманду карганга барала,
Оорудан чеберлеп, өбөөнин кичеер...

Чек базытла табышту салонго
Чек өскө кижининг јаныла өдөр.
Өкпөөргөн өскө уулдардын көзине
Өчөгөн чилеп, каткылу көрөр...

Москва, 1973 жыл.

ЈАСКАРЫ

Карарып бараткан карлу јаландар
Нени де сакып јаткандый, тымык...
Күреелей турган үүре кайындар
Күнге жылынат. Сүрекей ыжык.

Төрт талага ачык туулардан
Жылу-жылу эзиндер келет.
Јадын-јүрүмди, бойынгды јангыртып,
Јарык-јарык санаалар экелет.

Узун кыштын күндерин ундыдып,
Удура јүрүмге, јас кычырат.
Калганчы шүлү кар үстинен
Кайкап, нени де таан кычырат.

Сүринди баскан кышкы булуттар
Јүргүлей берген кайдаар да качып.
Тенгери бийик, көпөгөш-көпөгөш.
Телекей бүгүн ойто ло ачык!

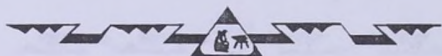
Көксимди өткөн бу јаркынду јаста
Јүрүм меге катап ла тар.

Чындык најылар, слер бүгүн кайда?
Слерди ле көрөр күүним бар...

Амаду-санаагар кубулып калды не,
Айткан сөзигер чечен, та жок?
Ардак бойоор азийдый ла болзоор,
Артканы меге керек те жок.

АЗЫЙДАН АРТКАН БИСТИН КЫЛЫГЫС

Азыйдан арткан азиат кылыгыс

Азып-тозуп, ойто ло келет.

Эрмекке турбас эски-саскыбыс

Эрикчел ачу санаалар экелет.

Бойыстанг бийик, талантту улусты

Бойыска бистер та не тендейдис?

Кожо иштеген кижини ондобой,

Коп угарга та не мендейдис?

Öрö лө өзүп келген бойысты

Öчүре базарга макатып турадыс.

Теерменнинг айланган тегелик тажына

Тегине сууны та не урадыс?

Жамыга турзаас, бажысты канкайтып,

Жаныста улусты та не сеспейдис?

Жаан улустынг алдына јакшыркап,

Јабыс кижини та не тепсейдис?

Чынааркап, өскө кижининг сөзиле
Чын-төгүнди ылгабай, колийдыс.
Жарлу болорго бойысты керелеп,
Жарым ла часка геройлор болодыс.

Же качан бирде бойысты ондоп,
Бойысты каарып, бис айтпай кайдарыс.
Арткан жондорго жергелей тендежип,
“Алтайлар бис!” — деп оморкоп айдарыс.

JIIT ПОЭТКЕ

Жарлу болорго үлгерлер бичип,
Жалтанбас омок эр болорынг.
Бастыра немеге жангыдан көрүп,
Бай жүрүмле сен толорынг.

Айткан сөстөриг ару да болор,
Амадуунг сениг бийик те болор...
Жалкуурбай иштезег, жар да келер,
Жарык-жарык көп санаалар берер!

Бозом энгирде, таг эртеде
Бозогон алтап, Поэзия келер.
Же жаркынду күндий ырысла кожо
Жажытту коронын ол кожо экелер...

Күндү де болор, күйүниш те једер —
Күч ле болор, јиит нөкөрим!
Јүрегинди улус шыркалап та койзо,
Јүрүмнинг јүзине сен омок көрөриг...

Бойына сени тендеген улустанг
Бийик болуп, ологорго килееринг...
“Ас калыктыг поэди мен” — деп,
Ачузын жангыс түбинде билеринг.

КОЖОН

Карыккан санаадый,
калганчы кожондый,
Карарган аркада
бүрлер какталат.
Айтпаган сөзимдй,
алкышту күүнимдй,
Айланып, кайдаар да
араайын баргылайт.
Энг ле артык
кожонгым менинг
Элбек шуулаган
аркадый болгон.
Jүзүн өзүмдер
јажарып јытанган,
Jүс куштардын
үниле толгон.
Кожонгым, јүрүмим,
өлүмим сананып,
Тымык аркала
баскындап јүрүм.
Jүс те јылга
јүрүмди мактазанг, —

Јүзин танытпас

ол ло жүрүм...

Ойгор до деген

кожонгымды жүрүм

Орой бүрдий,

учурта бергей не?

Кереестеп жүректен

айткан сөзимди

Үйелер јарадып, учурын билгей не?

Јүзигер калыкка

јарабай барза,

Јүрүм слерге

бир де килебес.

Је өскүс ле артып

калбайтан болзоор,

Өскөзи меге —

не де эмес.

Б а ж а л ы к т а р

Мениң книгам	7
Алтын көл	10
Энениң кожоңы	13
Поярканың балдары	14
Карган солдаттын кожоңы	15
Поэзия	17
Муса Джалиль	20
Адам	22
Сакылта	25
Эликтин өскүс балазына	29
Кабай кожоң	31
Ижемји	33
Мен эзирик	34
Орой күс	35
Турналар	37
Күски чечек	38
Түйи	40
Кармен	42

Күлүмзиренип өткөн кыска	44
Чолушман суузы чакпынду... ..	46
Карлагаш	47
Адын кем?	48
Той	49
Жарбыныш	51
Туйка санаа	53
Сеге	54
Кышкы түндө	56
Кышкы түн	58
Лумумбанын көлөткөзи	60
Алтай тилиме	63
Өзүп келген көк өлөңгө	65
Жүрүм	67
Куу	69
Чиби	71
Алтай келиндердин кожоңын угала... ..	73
Ундыбагар	75
Алтай уулдарга	77

<i>Ырыс керегинде үлгерлер</i>	79
<i>Энрико</i>	83
<i>Кубинский эне</i>	85
<i>Јаратта тушташ</i>	87
<i>Негрито</i>	91
<i>Адалар тўжелет</i>	99
<i>Келер үйеге письмо</i>	102
<i>Нөкөр Альенде</i>	106
<i>Бабырган</i>	110
<i>Калганчы письмо</i>	111
<i>Энелер</i>	114
<i>Поэзия</i>	117
<i>Јоткон</i>	118
<i>Түндеги санаалар</i>	120
<i>Эртен тура талайда</i>	122
<i>Јаратта</i>	123
<i>Латыш кыс</i>	124
<i>Талай</i>	125
<i>Айрылыш</i>	126

Уйку	128
Алтайдын чечегине	129
Алтай кыска	131
Түндеги санаа	132
Амаду	133
Орой тушташ	134
Акту сөс	135
Орой амаду	137
Ыраактанг	139
Кышкы јолло	141
Ыраактанг ийген эвен	143
Письмо	144
Кайкалду ой	147
Вл. Луговской	148
Алтын-Көлдө	151
Ыраак турлуда	154
Јайгыда	157
Јаскы түнде	160
Салондо	162

<i>Жаскары</i>	164
<i>Азыйдан арткан бистин кылыгыс</i>	166
<i>Жиит поэтке</i>	168
<i>Кожон</i>	169

Лазарь Васильевич Кокышев

КЕРЕЕС ЈАНАР

Стихи

На алтайском языке

Составитель А. О. Адаров
Художник И. И. Ортоңулов

Редактор Р. А. Лыкова
Художественный редактор Е. И. Ортоңулова
Технический редактор А. К. Торбокова
Набор и верстка Е. В. Иваницкая
Корректор Л. А. Патагашева

Сдано в набор 10.10.2000 г. Подписано в печать 27.11.2000 г.
Формат 70 x 90¹/₂. Бумага офсетная. Печать офсетная.
Гарнитура Академическая. Усл. п. 6,43. Уч.-изд. л. 4,6.
Тираж 500 экз.

Книжное издательство «Юч-Сюмер-Белуха»
Республики Алтай,
649000 г. Горно-Алтайск, ул. Чорос-Гуркина, 38.

Горно-Алтайская республиканская типография,
г. Горно-Алтайск, пр. Коммунистический, 35.

25-00

„Көпөгөй көстү, уйкуу көлдү,
Өзөн бөлүт, сел – менин көзүмдө.
Өзөн бөлүт, коткоктө камыр,
Эдиске үйүгөр – жаткан көксүмдө.
Өйдө да жүрөт, төрөт туулардын
Токмокту кызытат көксүмдө толуктур.
Эңирлер сабын өскөн жеримдин
Эдиске үйүгөрүмдө уйкуулар...”

Каншай, каншай,
Суоондо келеле,
Мөрөн туумарга
Мен једерге турму.
Ох булудог
Јайынган көлдөрдөн
Көңкөрө јетсимет,
Мен ичереге турму!..
Кадоси батоква
Уч сүүриге
Каншай једик,
Мен чыгарга турму.
Баатар кылан,
Оюрдон үстинек
Бастара телекейди
Мен көрөрө турму!..

